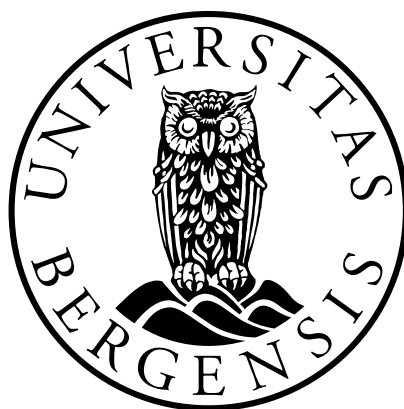

Betydningen av reglernes tilgjengelighet i aktsomhetsvurderingen etter straffeloven § 26

*Særlig om de tilfeller der myndighetene ikke har gjort
nok for å avverge rettsuvitenheten*

Kandidatnummer: 55

Antall ord: 13 302

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

08. juni 2020

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	3
1.1 Tema og problemstilling	3
1.2 Problemstillingens aktualitet	5
1.3 Relevante hensyn ved praktiseringen av strl. § 26	7
1.4 Rettskildebildet.....	8
1.5 Den videre fremstillingen.....	9
2 Rettsuvitenskap	11
2.1 Vilkårene i strl. § 26.....	11
2.2 Regelens forhold til de andre ansvarsvilkårene.....	12
3 Aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26	15
3.1 Innledning.....	15
3.2 Generelt om aktsomhetsvurderingen.....	15
3.3 Relevante momenter i aktsomhetsvurderingen	16
3.4 Høy terskel for å bedømmes som aktsom	18
3.5 Forslag i forarbeidene om justering av kravet til aktsomhet.....	19
3.5.1 Videreføring av aktsomhetskravet generelt sett	19
3.5.2 Demping der myndighetene kan bebreides for ikke å ha avvergen rettsuvitenskap	20
4 Myndighetene har ikke gjort nok for å avverge rettsuvitenskap.....	22
4.1 Innledning.....	22
4.2 Når kan myndighetene bebreides for å ha utformet reglene unødige uklare?	22
4.2.1 Innledende om vurderingstemaet	22
4.2.2 Uppreis ordlyd og vanskelige henvisningsledd	23
4.2.3 Komplisert hjemmelsrekke	25
4.2.4 Omstendigheter ved innføringen eller implementeringen av et forbud	26
4.2.5 Straffebudets plassering og skrivefeil ved innføring på Lovdata.....	27
4.2.6 Oppsummering	28
4.3 Når kan myndighetene bebreides for ikke å ha gjort reglene kjent?	28
4.3.1 Innledende om vurderingstemaet	28
4.3.2 Kravet til kunngjøring i Norsk Lovtidend.....	29
4.3.3 Bekjentgjøring utover kunngjøring i Norsk Lovtidend.....	30
4.3.4 Oppsummering	32
5 Betydningen av at myndighetene kan bebreides for at reglene er utilgjengelige.....	34
5.1 Innledning.....	34

5.2	Betydningen av reglens tilgjengelighet etter strl. (1902) § 57	34
5.2.1	Innledning.....	34
5.2.2	Unødig uklar utforming.....	34
5.2.3	Manglende eller mangelfull bekjentgjøring	36
5.2.4	Oppsummering av momentets betydning etter strl. (1902) § 57	37
5.3	Betydningen av reglens tilgjengelighet etter strl. § 26	38
5.3.1	Innledning.....	38
5.3.2	Reflektert rettsuvitenhet	38
5.3.3	Moralsk klanderverdige handlinger	39
5.3.4	Moralsk nøytrale straffebud	39
5.3.5	Regler med internasjonalt tilsnitt	42
5.3.6	Selvbestemt tilknytning til et livsområde	42
5.3.7	Oppsummering	43
	Litteraturliste	45

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Uten kunnskap om lover og forskrifter kan ikke folk etterleve dem, oppfylle sine plikter eller gjøre krav på sine rettigheter.¹ Det er myndighetene som har ansvaret for å utforme reglene på en oversiktlig, presis og praktisk anvendelig måte. De har også ansvaret for å gjøre reglene kjent overfor de som reglene retter seg mot. Befolkningen har ansvar for å holde seg informert og lojalt etterfølge reglene.

Informasjonsutvalget som foretok en gjennomgang av statlig informasjonsvirksomhet og kom med forslag til ny offentlig kommunikasjonspolitikuttalte at:²

«Det er i dag manglende regelkjennskap både i befolkningen og i forvaltningen. Årsaken er vanskelig tilgjengelig språk, kompliserte regelverk, store og uoversiktlige reglemengder, og mangel på informasjon»

Myndighetene har siden utredningen i 1992 tilstrebet å gjøre reglene mer tilgjengelige for befolkningen. Blant annet er det iverksatt et prosjekt om klart lovspråk, lover og forskrifter er gratis tilgjengelig på nettsiden til Lovdata og myndighetene driver et langt mer omfattende informasjonsarbeid enn tidligere.³ Fremdeles er det mye som gjenstår før regelverket som helhet kan sies å være *tilgjengelig* i den betydning at folk på en enkel måte kan tilegne seg kunnskap om sine rettigheter og plikter.

Særlig problematisk er regelverkets manglende tilgjengelighet på strafferettens område. Det er fordi manglende overholdelse av reglene kan medføre straff, som er den strengeste reaksjonsformen myndighetene kan benytte overfor de som bryter loven. Samtidig kan det være vanskelig for borgerne å gjøre seg kjent med hvilke regler som gjelder.

¹ NOU 1992: 21 punkt 5.5.2 s. 29.

² Ibid.

³ Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) leder «Klart lovspråk». En av målsettingen er å gjøre det enklere for folk å forholde seg til lover og regler. Ett av de viktigste prosjektene har vært å gjøre språket klarere i fire av lovene folk flest forholder seg til (opplæringslova, arvelova, personellovene i forsvarssektoren og adopsjonslova). I tillegg holdes det seminarer og konferanser for aktuelle aktører, utarbeides hjelpemidler og er blitt en del av jusutdanningen. Informasjonen er hentet fra Difis nettside: klarsprak.no. (7. juni 2020).

En borger som vil gjøre seg kjent med det strafferettslige regelverket, må først finne frem til det aktuelle straffebudet i et omfattende regelsystem. Ofte vil dette innebære å sammenholde bestemmelser som står i ulike regelsett. Deretter må borgeren kunne tolke et ofte vanskelig lovspråk og finne regelens meningsinnhold ved å bruke juridisk metode. Også for jurister kan en slik øvelse være utfordrende. Til tross for at strafferettens regelverk kan være vanskelig å orientere seg i, er hovedregelen at manglende kjennskap til lover og regler – *rettsuvitenhet* – ikke fritar enkeltmennesket for straff.⁴

Rettsuvitenhet er regulert i straffeloven § 26, som lyder som følger:⁵

«Den som på handlingstidspunktet på grunn av uvitenhet om rettsregler er ukjent med at handlingen er ulovlig, straffes når uvitenheten er uaktsom».

Bestemmelsen fikk ny ordlyd da den nye straffeloven ble vedtatt i 2005. Ifølge forarbeidene til § 26 foreslo departementet å bruke ordlyden «uaktsom» istedenfor «unnskyldelig», for på den måten å signalisere at «det tas sikte på en viss justering av aktsomhetskravet når det gjelder rettsuvitenhet».⁶ Hensikten var ikke å lempe på aktsomhetskravet generelt, bare å nedjustere det på enkelte områder.

Ett av disse områdene er der «myndighetene ikke har gjort nok for å avverge rettsuvitenheten».⁷ Ifølge departementet skal aktsomhetskravet dempes hvis de overtrådte reglene har fått en «unødig uklar utforming» eller «myndighetene burde gjort mer for å spre informasjon om de aktuelle reglene».⁸

Formålet med oppgaven er å vise hvordan aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26 praktiseres med sikte på de tilfeller der myndighetene kan bebreides for at reglene er utilgjengelige.

⁴ Andenæs (2016) s. 258.

⁵ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.).

⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 239.

⁷ Ibid. s. 431.

⁸ Ibid. s. 238-239 og 431.

1.2 Problemstillingens aktualitet

Det historiske utgangspunktet for rettsuvitenhet, illustreres av den latinske frasen *ignorantia juris non excusat* – rettsuvitenhet er ingen unnskyldning.⁹ Grunnen til at man i romerretten ikke anså rettsuvitenhet som ansvarsfriende var at de aller fleste straffebudene var intuitive og tett sammenkoblet med samfunnsmoralen.¹⁰ Det var dermed ingen unnskyldning at en gjerningsperson ikke kjente til det aktuelle forbudet, for vedkommende burde skjønt at handlingen var ulovlig på grunn av dens umoralske karakter.

Fremdeles er det slik at man bare sjelden bedømmes som aktsom dersom rettsuvitenheten knytter seg til de tradisjonelle lovbruddene.¹¹ Alle voksne mennesker vet at de klassiske forbrytelsene som drap, voldsutøvelse og innbrudd, er ulovlige. Det er først når handlingen i seg selv er verdimessig nøytral at det er aktuelt å vurdere om misoppfatningen er aktsom eller ikke. En handling er verdimessig nøytral når man ikke intuitivt forstår at handlingen er ulovlig bare på grunn av handlingens karakter. Et stadig mer komplekst og utviklet samfunn har nødvendiggjort en rekke moralsk nøytrale straffebud.

Et eksempel er at det er ulovlig å plukke eller tråkke på blomsten dragehode (*Dracocephalum ruyschiana*).¹² De fleste har nok en oppfatning om at det er lov å plukke og ta med seg ville blomster, som også er hovedregelen i friluftsløven § 5. En vanlig turgåer vil neppe finne det naturlig å sjekke om blomsten de er i ferd med å plukke har et særlig vern. Det kan også være vanskelig for en alminnelig turgåer uten juridisk kunnskap å finne frem til regelen, som fremgår av en egen forskrift for dragehodeblomsten gitt i medhold av naturmangfoldloven.¹³ Forskriften er ikke straffesanksjonert, men illustrerer at mange ulovlige handlinger har en svak kobling til moralnormene. Samtidig som at reglene ofte kan være vanskelig å finne frem til.

En annen side ved straffelovgivning som gjør regelverket vanskelig å forholde seg til, er at svært mange av de strafferettslige reglene ikke fremgår av straffeloven.

⁹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 508.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 238.

¹² Forskrift 20. mai 2011 nr. 517 om dragehode (*Dracocephalum ruyschiana*) som prioritert art § 3.

¹³ Hjemmelsgrunnlaget for forskriften er Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §§ 23, 24, 62 og 77.

Da straffeloven ble vedtatt i 1902 tok den sikte på å være en altomfattende straffelov.¹⁴ Den påfølgende utviklingen på områder som teknologi, utdanning, samferdsel, velferd, natur- og miljøvern og internasjonalt samarbeid skapte et behov for ny straffelovgivning.¹⁵ Istedenfor å inkorporere de nye livsområdene i straffeloven, ble det utarbeidet egne særlover med generelle straffebestemmelser, såkalte blankettstraffebud, som omfatter alle eller nærmere oppramsede regler gitt i medhold av loven¹⁶. Mange av lovene gir også forvaltningen adgang til å gi mer detaljerte regler gjennom forskrifter, som lovens straffetrussel gjelder for.

Det betyr at enhver som vil få oversikt over de mulige forbrytelsene, må gjennomgå bestemmelsene i straffeloven, (nesten) alle særlovene og en lang rekke forskrifter. Ingen har behov for å kjenne alle straffereglene. Poenget er at det har funnet sted en utvikling der strafferettens regler er blitt langt mer omfangsrike, komplekse og vanskelige å forholde seg til.

Man skulle kanskje tro at utviklingen ledet til en dramatisk økning i frifinnelser på grunn av rettsvillfarelse i løpet av 1900-tallet. Tidligere høyesterettsdommer Røstad opplyste i 1993 at etter 1956 – altså i en 35-årsperiode – hadde Høyesterett bare frifunnet i 14 saker som følge av det forelå unnskyldelig rettsvillfarelse.¹⁷ Det at Høyesterett ikke har frifunnet flere i en periode hvor det har blitt vanskeligere å finne ut om en handling er lovlig eller ikke, tyder på at Høyesterett har stilt stadig høyere krav til befolkningens regelkunnskap.

Det er først ved vedtakelsen av strl. § 26 at det er tatt til orde for en demping av aktsomhetskravet dersom reglene er lite tilgjengelige. En forutsetning for «dempingen» er at myndighetene må kunne bebreides for ikke å ha utformet reglene på en klarere måte, eller for ikke å ha gjort reglene kjent overfor dem reglene retter seg mot.

Det er uvilsomt at befolkningen har fått en vanskeligere oppgave på grunn av reglenes økende kompleksitet og omfang. De samme faktorene har gjort det vanskeligere for lovgiver å gjøre reglene presise og tilgjengelige.

¹⁴ NOU 2002: 4 s. 45.

¹⁵ Ibid. s. 71

¹⁶ Eksempelvis Lov 29. mai 1981 nr. 38 om jakt og fangst av vilt (viltloven) § 56 første ledd, Lov 10. juni 1977 nr. 82 om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven) § 12 og Lov 18. juni 1965 om vegtrafikk (vegtrafikkloven) § 31.

¹⁷ Andenæs (2016) s. 260 med henvisning til Røstad (1993) s. 201.

Betydning av reglens tilgjengelighet i aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26 aktualiserer en avveining av myndighetenes ansvar for å klargjøre og informere om reglene vurdert opp mot befolkningens plikt til å sette seg inn i regelverket. Hensynene som står mot hverandre i avveiningen presenteres i neste punkt.

1.3 Relevante hensyn ved praktiseringen av strl. § 26

Det grunnleggende formålet med rettsuvidenhetsregelen er å hindre at noen straffes som ikke kunne bebreides for sin handlemåte. I noen tilfeller kan manglende kjennskap til lover og regler være så unnskyldelig at straff er en urimelig og urettferdig reaksjon. Dette vil i det videre omtales som *rimelighetshensynet*.

En overtredelse av et straffebud som er moralsk og verdimessig nøytralt, gir ikke gjerningspersonen noen følelse av å ha gjort noe galt. Dersom det overtrådte straffebudet er lite kjent, vanskelig å finne frem til, komplisert å manøvrere i eller krevende å forstå, er det lite rimelig å bli straffet for overtredelsen. Særlig gjelder det hvis feilforståelsen av handlingen som lovlig er en direkte følge av følge av forsømmelser på myndighetenes side.

Et annet hensyn som taler for at man ikke bør straffes for overtredelse av straffebud som er vanskelig tilgjengelige er *forutberegnelighetshensynet*. Hensynet innebærer at borgerne på en enkel og rimelig måte skal kunne finne frem til hvilke regler som gjelder. Bare da kan borgeren lojalt innrette sin handlemåte i tråd med lovgiverviljen. Dersom reglene er presise og tilgjengelige, er hensynet til forutberegnelighet ivaretatt. Når reglene er vanskelig å finne frem til og forstå innholdet av, tilsier forutberegnelighetshensynet at straff ikke bør være en aktuell reaksjon ved overtredelse.

På den annen side innebærer *effektivitetshensynet* at rettsuvidenhetsregel bare unntaksvis bør lede til straffrihet. Et straffebud som bare sjelden leder til straff vil i liten grad beskytte rettsgodet straffebudet er ment å verne. Når folk ikke anser det som tilstrekkelig sannsynlig at man vil bli ilagt en sanksjon ved overtredelse, vil ikke trusselen om straff virke avskrekkende. Risikoen for lovbrudd blir større og formålet med kriminaliseringen faller bort.

Effektivitetshensynet henger med andre ord tett sammen med *prevensjonshensynet*. Et effektivt straffebud kan ha stor preventiv effekt, mens et mindre effektivt straffebud vil ha

liten preventiv effekt. Reglernes effektivitet er med andre ord en forutsetning for at straffebudene skal virke preventivt – i den betydning at folk avstår fra å begå lovbrudd.

I forarbeidene skriver departementet at effektivitetshensynet gjør seg «særlig gjeldende på livsområder som er regulert av rettsregler som ikke alltid har folks støtte eller sympati». ¹⁸ Folk har mindre respekt for de moralsk nøytrale straffebudene, hvilket betyr at sannsynligheten for lovbrudd er større. Domstolene har trukket frem effektivitetshensynet som særlig viktig på områder der myndighetene har liten mulighet for å kontrollere at reglene overholdes. ¹⁹

Regelområdene der effektivitetshensynet gjør seg særlig gjeldende, er også der reglene er minst tilgjengelige. Det gjelder blant annet miljøvernreglene, skatte- og avgiftslovgivningen, tollregler og den strafferettslige EØS-lovgivningen.

Det er lite rimelig å straffe noen som lojalt har forsøkt å følge reglene, men som ikke har lyktes med det. Særlig der misoppfatningen er et resultat av manglende innsats fra lovgiver når det gjelder å gjøre reglene klare og tilgjengelige. På den andre siden vil et for mildt aktsomhetskrav kunne lede til at folk lar være å sette seg inn i hvilke regler som gjelder og svekke den preventive effekten av kriminaliseringen. Fastleggingen av hvor streng aktsomhetsnormen skal være beror på en avveining av hensynet til forutberegnelighet og rimelighet mot hensynet til at straffebudene skal virke effektivt og preventivt.

1.4 Rettskildebildet

Den sentrale kilden for å belyse oppgavens problemstilling er straffeloven § 26.

Bestemmelsen gir imidlertid ikke anvisning på hvordan aktsomhetsvurderingen skal praktiseres eller hvilke momenter som er relevante. Derfor må det sees hen til det øvrige rettskildematerialet for å kunne vurdere hvilken betydning reglernes tilgjengelighet skal ha i vurderingen.

Forarbeidene er relevante fordi de gir uttrykk for hvordan lovgiver har ment at bestemmelsen skal praktiseres. Særlig relevant er forarbeidene for å belyse temaet i denne oppgaven. Det er i

¹⁸ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 236.

¹⁹ Se eksempelvis HR-2020-735-U avsnitt 19 med henvisning til Rt. 1999 s. 601 og Rt. 2009 s. 1229.

Ot.prp nr 90 (2003-2004) det er tatt til orde for at manglende tilgjengelighet skal tillegges enn større betydning enn etter strl. (1902) § 57.

Ettersom problemstillingen omhandler et område hvor aktsomhetskravet er justert, er dommer knyttet til strl. (1902) § 57 bare delvis relevant når det gjelder betydningen av momentet etter strl. § 26. Relevansen består først og fremst i at de utgjør en motsats til det någjeldende aktsomhetskravet. Dommene illustrerer utgangspunktet som justeringen er foretatt ut fra.

Rettspraksis tilhørende strl. (1902) § 57 er også relevant for å fastslå når myndighetene kan bebreides at reglene er utilgjengelige og ikke. Momentet er eksplisitt trukket frem som relevant i Rt. 1994 s. 850 og Rt. 2013 s. 238.

Straffeloven (2005) trådte i kraft 1. oktober 2015. Den korte tiden loven har virket innebærer at problemstillingen ikke er omfattende behandlet i rettspraksis. Totalt er det bare tre høyesterettsdommer som er knyttet til strl. § 26 på Lovdata, hvorav bare én berører betydningen av reglenes tilgjengelighet i aktsomhetsvurderingen. Manglende avklaring i Høyesterett kan tilsi at underrettspraksis, særlig dommene fra lagmannsretten, tillegges en noe større rettskildemessig vekt. På Lovdata refereres 40 dommer fra lagmannsrettene og 36 dommer fra tingrettene, men av disse dommene er det bare et begrenset utvalg av rettsavgjørelsene som er relevante for oppgavens problemstilling. Generelt foreligger et relativt beskjedent omfang av rettspraksis som berører problemstillingen. Betydningen av reglenes tilgjengelighet i aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26 kan foreløpig ikke sies å være avklart i rettspraksis.

Problemstillingen er også beskjedent behandlet i juridisk teori. Mangelen på holdepunkter for vurderingen i autoritative kilder innebærer at hensynene vist til i *punkt 1.3* må tillegges betydelig vekt.

1.5 Den videre fremstillingen

Problemstillingen i oppgaven er betydningen av reglenes tilgjengelighet i aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26, med fokus på de tilfeller hvor myndighetene er å bebreide for at reglene er utilgjengelige.

For å kunne besvare hvilken betydning momentet skal tillegges i aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26, er det viktig å vite hvordan rettsuvidenhetsregelen skal praktiseres. Derfor vil jeg innledningsvis i *punkt 2.1* vise til de vilkår som må være oppfylt for at det i det hele tatt skal være tale om rettsuvidenhetsregel. Deretter vil jeg i *punkt 2.2* plassere rettsuvidenhetsregelen i relasjon til de andre alminnelige vilkårene som må være oppfylt for at straff skal være en aktuell reaksjon. Det er relevant for å forstå regelens karakter og dens relasjon til skyldspørsmålet.

I *del 3* vil jeg vise hvordan aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26 skal praktiseres. Det som er sentralt under dette punktet er relevante momenter i vurderingen og terskelen for å bedømmes som aktsom. Det generelle utgangspunktet for aktsomhetsvurderingen fungerer som et bakteppe for og et springbrett inn i den spissede vurderingen av hvilken betydning det har at reglene er utilgjengelige og at myndighetene kan bebreides for utilgjengeligheten. I *punkt 3.6.2* introduseres de aktuelle forarbeidsuttalelsene hvor departementet tar til orde for at aktsomhetskravet skal dempes der myndighetene kan bebreides at reglene er utilgjengelige.

Ettersom dempingen synes å avhenge av at myndighetene kan bebreides, vil jeg i *punkt 4.2* og *punkt 4.3* gjøre en vurdering av når myndighetene kan bebreides og ikke.

Deretter vil jeg i *del 5* diskutere virkningen av at myndighetene kan bebreides for at reglene er utilgjengelige.

2 Rettsuvitenhet

2.1 Vilkårene i strl. § 26

Rettsuvitenhet foreligger når gjerningspersonen «på grunn av uvitenhet om rettsregler er ukjent med at handlingen er ulovlig», jf. strl. § 26.

Ordlyden «ulovlig» betyr at myndighetene på en eller annen måte har vedtatt at handlingen ikke aksepteres av rettsordenen. Det å utføre en ulovlig handling vil som regel medføre en risiko for å bli straffet.²⁰ Ordlyden avgrenser mot villfarelse om handlingens straffbarhet.²¹ Det som har interesse, er betydningen av at gjerningspersonen tror at en handling er lovlig, eller at han ikke har tenkt på at den handlingen hen foretok var ulovlig.²²

Det at handlingen er ulovlig må komme til uttrykk gjennom «rettsregler» for at strl. § 26 skal aktualiseres. Ordlyden «rettsregler» vil si normer som statsmakten setter sin autoritet bak, typisk fastsatt i lov eller forskrift. Formuleringen «rettsregler» er ment å trekke en grense mot faktisk villfarelse som bedømmes etter strl. § 25. Etter forarbeidene å dømme skal det lite til av rettslige premisser før uvitenheten skal bedømmes som rettsuvitenhet etter strl. § 26.²³ Denne grensedragningen er ikke tema for oppgaven.

Ordlyden «uvitenhet» gir inntrykk av at gjerningspersonen må være ukjent med at det forelå en rettsregel som regulerte handlingen. Departementet presiserer i forarbeidene at «uvitenhet» også omfatter de tilfeller hvor gjerningspersonen har feiltolket regelen.²⁴ Det forutsettes i forarbeidene at «uvitenhet» skal praktiseres på samme måte som «villfarelse» etter strl. (1902) § 57.²⁵

²⁰ Trussel om straff er likevel ikke en nødvendig forutsetning for at en handling karakteriseres som «ulovlig». Se eksempelvis Lov 29. juni 2007 nr. 86 om forbud mot prispåslag ved videresalg av billetter til kultur- og idrettsarrangementer (svartebørsloven) og den tidligere nevnte Forskrift 20. mai 2011 nr. 517 om dragehode (*Dracocephalum ruyschiana*) som prioritert art § 3.

²¹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 430.

²² Eskeland (2017) s. 326.

²³ Dette er forutsatt i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 430. Departementet viser her til at tilfeller som skal bedømmes om rettsvillfarelse blant annet er villfarelse om jakt- og fiskerettigheter, allemannsretter, innholdet og gyldigheten av en privat avtale og de rettslige virkningene av en offentlig bevilling.

²⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 235-239 og 429-430.

²⁵ *Ibid.* s. 233 og 235.

Det er «uvitenhet» om at «handlingen er ulovlig» som er kjernen i bestemmelsen. Uvitenheten om at handlingen er ulovlig må skyldes at gjerningspersonen enten har misforstått eller manglet kjennskap til den «rettsregelen» som gjorde handlingen ulovlig.

2.2 Regelens forhold til de andre ansvarsvilkårene

Dersom gjerningspersonens villfarelse bedømmes som aktsom, *skal* gjerningspersonen frifinnes.²⁶ Spørsmålet om rettsuvitenhet tilhører *ansvarslæren*, som er en samlebetegnelse for de objektive og subjektive vilkårene for straffansvar.²⁷

Juridiske forfattere kategoriserer ansvarsvilkårene ulikt.²⁸ Gröning, Husabø og Jacobsen benytter ansvarskategoriene kriminalisert gjerning (den objektive gjerningsbeskrivelsen og skyldkravet), rettferdiggjøringsgrunner (nødverge, nødrett og selvtekt) og unnskyldningsgrunner (rettsuvitenhet og tilregnelighet).²⁹ For å dømmes *skyldig* må man ha begått en kriminalisert gjerning og det må ikke foreligge rettferdiggjøringsgrunner eller unnskyldningsgrunner.³⁰

Gröning, Husabø og Jacobsen har klassifisert tilregnelighet og rettsuvitenhet som *unnskyldningsgrunner*.³¹ Et fellestrekk ved unnskyldningsgrunnene er at gjerningspersonen på grunn av manglende innsikt i at hen gjør noe galt ikke kan bebreides den ulovlige handlingen. Visse omstendigheter gjør at gjerningspersonen kan unnskyldes sin handlemåte, uten at det gjør handlingen rettmessig.³² På denne måten skiller unnskyldningsgrunnene seg fra *rettmessighetsgrunnene* nødverge, nødrett og selvtekt.³³

En person uten fellingstillatelse som skyter en bjørn for å beskytte en person som bjørnen er i ferd med å angripe, foretar en handling rettsordenen karakteriserer som ønskelig og riktig. Nødverge innebærer at en ellers ulovlig handling blir rettmessig. En person med tillatelse til å

²⁶ Antitetisk tolking av ordlyden «straffes når uvitenheten er uaktsom» og uttrykkelig fastslått i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 429.

²⁷ Spørsmålet om uaktsom rettsuvitenhets betydning i spørsmålet om straffutmålingsfravall er ikke en del av oppgaven.

²⁸ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 194 angir ansvarsvilkårene slik: «Handlingen må bryte loven (1), det må ikke foreligge straffrihetsgrunn (2), gjerningspersonen må være tilregnelig (3) og ha utvist [forsett eller uaktsomhet] (4)».

²⁹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 25-26.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid. s. 478-483.

³² Ibid. s. 480.

³³ Straffeloven (2005) §§ 17 til 19.

felle brunbjørn, men som feilaktig tror at fellingstillatelsen også omfatter isbjørn, foretar ikke en riktig og ønskelig handling når hen skyter isbjørnen. Uansett hvor forståelig det er at gjerningspersonen har misforstått regelverket, gjør ikke misforståelsen at handlingen blir rettmessig.

Det betyr at handlingen rubriseres som urettmessig dersom handlingen oppfyller den objektive gjerningsbeskrivelsen. Dersom domstolen i tillegg kan påvise at handlingen er foretatt forsettlig (strl. § 22) eller uaktsomt (strl. § 23), foreligger det Gröning, Husabø og Jacobsen karakteriserer som en *kriminalisert gjerning*. Selv om juridiske forfattere deler inn ansvarsvilkårene ulikt, er det bred enighet om at normkunnskap som utgangspunkt ikke dekkes av skyldkravet i § 21.³⁴

Dekningsprinsippet som fremgår av strl. § 25 innebærer at enhver skal bedømmes etter sin faktiske oppfatning av situasjonen på gjerningstidspunktet. Dekningsprinsippet strekker skyldkravet bare til forståelsen av de aspektene ved handlingen som gjør at den kan «dekkes» av, eller føres inn under, gjerningsbeskrivelsen.³⁵ Dersom alle de faktiske omstendigheter i gjerningsbeskrivelsen psykologisk sett kan tilregnes gjerningspersonen på forsettlig eller uaktsomt grunnlag, er gjerningspersonen som utgangspunkt å bebreide for sin handling.³⁶ Der forsett er skyldkravet rammer forsettskravet bare uvitenhet om «rent faktiske forhold». Uvitenhet om rettslige forhold omfattes ikke.³⁷

Det vil si at spørsmålet om gjerningspersonens skyld i relasjon til det hen gjorde allerede er prøvd når spørsmålet om rettsvillfarelse aktualiseres. Spørsmålet om det foreligger aktsom rettsuvitenhet er i realiteten et spørsmål om gjerningspersonen kan unnskyldes, selv om handlingen var urettmessig og gjerningspersonen kan bebreides de faktiske sidene ved handlingen.

³⁴ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 507.

³⁵ Ibid.

³⁶ Andorsen (2005) s. 280.

³⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 253. En del straffebud har rettslige karakteristikk som en del av gjerningsbeskrivelsen, eksempelvis der et straffebud krever at gjerningspersonen har hensikt om å begå en *ulovlig* eller *straffbar* handling, jf. Eskeland (2017) s. 328. Når kunnskap om rettslige karakteristikk er en forutsetning for at handlingen skal føres inn under straffebudet tilsier dekningsprinsippet at en eventuell villfarelse skal karakteriseres som faktisk og ikke rettslig. Dersom straffebudet stiller krav om forsett, kreves det forsett med hensyn til innholdet av den rettslige karakteristikken. Dette fremgår også av HR-2020-229-A, hvor Høyesterett konkluderte med at det krevdes forsett med hensyn til innholdet av «uriktige opplysninger, se særlig avsnittene 25-30.

Gjerningspersonen i isbjørneksemplet ovenfor skjøt isbjørnen med forsett om å skyte en isbjørn og har utvist tilstrekkelig skyld med hensyn til de *faktiske omstendigheter* ved handlingen. Dersom gjerningspersonen i stedet skjøt isbjørnen i den tro at det var en brunbjørn, ville vurderingen vært en annen. Feiltakelsen ville da være knyttet seg til de faktiske omstendighetene ved handlingen og gjerningspersonen ville vært skyldfri.³⁸

I det allerede skisserte eksempelet er situasjonen imidlertid at gjerningspersonen misforstod rekkevidden av tillatelsen. Vi kan for eksempel tenke oss at misforståelsen skyldtes en skrivefeil i fellingstillatelsen, hvor *ikke* er blitt utelatt: «Fellingstillatelsen gjelder bjørn. Isbjørn er *ikke* omfattet». I et slikt tilfelle vil gjerningspersonen være i aktsom god tro om at det å felle isbjørn er omfattet av tillatelsen. Selv om handlingen er urettmessig og gjerningspersonen kan bebreides for de faktiske omstendighetene, er det ingen grunn til å klandre gjerningspersonen for å ha misforstått eller å ha skutt isbjørnen. Straff vil i et slikt tilfelle virke urimelig og urettferdig.³⁹

³⁸ Faktisk villfarelse etter straffeloven § 25 regnes som en del av skyldkravet. Forholdet mellom § 25 og § 26 faller som nevnt utenfor oppgaven, og jeg nøyer meg her med en kort henvisning for å illustrere poenget.

³⁹ Isbjørneksemplet er et rent hypotetisk scenario. Isbjørner og brunbjørner lever ikke på de samme områdene. Isbjørn er dessuten fredet, noe som tilsier at man må kunne forvente at en gjerningsperson undersøker nærmere om tillatelsen er korrekt.

3 Aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26

3.1 Innledning

Ettersom oppgaven handler om hvor mye aktsomhetskravet skal dempes når myndighetene kan bebreides for ikke å ha gjort reglene tilgjengelige nok, er det nødvendig å først kjenne til de generelle utgangspunktene for aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26.

Aktsomhetsvurderingens karakter, relevante momenter og terskelen for frifinnelse oppstiller rammeverket som «dempingen» må holde seg innenfor.

3.2 Generelt om aktsomhetsvurderingen

Etter strl. § 26 fremgår det at gjerningspersonen kan straffes når uvitenheten er «uaktsom». Uaktsomhet som skyldkrav i strafferetten er legaldefinert i strl. § 23, hvor det fremgår at:

«Den som handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides, er uaktsom»

Legaldefinisjonen er ikke direkte relevant for strl. § 26, men utgangspunktet for vurderingen er det samme.⁴⁰ Kjernen i enhver aktsomhetsvurdering er hvorvidt den handlende har opptrådt «i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område». I relasjon til rettsuvitenhet er det overordnede spørsmålet hvilken forventning man med rimelighet kan ha til at borgerne skal forholde seg til lovverket når de handler.⁴¹

Aktsomhetsnormen fastlegges ved at domstolen sammenligner gjerningspersonen med en alminnelig oppegående person (*bonus pater familias*) med samme personlige forutsetninger som gjerningspersonen. Forsvarlighetsstandard fastlegges ut fra hva denne fiktive personen ville forstått hvis den var i samme situasjon som gjerningspersonen. Det sentrale spørsmålet blir om en person i samme situasjon og med samme forutsetninger som gjerningspersonen *burde* forstått at handlingen var ulovlig, eller *burde* foretatt seg noe for å få rede på rettstilstanden før hen handlet. Dersom ett av spørsmålene besvares bekreftende, var gjerningspersonen «uaktsom». Andenæs har innvendt at det nok er mer en «ideal- enn en

⁴⁰ Andenæs (2006) s. 258 og Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 517.

⁴¹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 517.

normal-målestokk Høyesterett legger til grunn for sin vurdering». Den høye terskelen for å bedømmes som aktsom, vil jeg gå nærmere inn på i *punkt 3.4*.

I forarbeidene til strl. § 26 fremgår det at bedømmelsen «må baseres på en totalvurdering, hvor det avgjørende er om lovbrüterens atferd etter forholdene må betegnes som forsvarlig».42 Høyesterett har også slått fast at gjerningspersonen må «etter en samlet bedømmelse verken kunne bebreides rettsvillfarelsen eller sin handlemåte».43 Det at også handlemåten må være forsvarlig skyldes at man har mindre grunn til å stole på at en uforsvarlig handling er lovlig.44 Andenæs oppsummerer aktsomhetsvurderingen etter § 26 slik:45

«Det avgjørende er i virkeligheten neppe så meget en isolert bedømmelse av om *rettsuvitenheten* er aktsom, som en *helhetsbedømmelse av handlemåten*. Bare dersom rettsuvitenheten gjør selve handlingen forsvarlig, vil den i alminnelighet bli godtatt som straffutelukkende (se f.eks. Rt. 1957 s. 137 og Rt. 1986 s. 1095)».

3.3 Relevante momenter i aktsomhetsvurderingen

Straffeloven § 26 gir ikke anvisning på hvilke momenter som skal vektlegges i den konkrete helhetsbedømmelsen. Rettspraksis viser at enhver omstendighet som er egnet til å kaste lys over villfarelsen, kan være et relevant moment.

Ettersom vurderingen tar utgangspunkt i en fiktiv idealperson med samme personlige forutsetninger som gjerningspersonen, er vedkommendes personlige forutsetninger et sentralt moment i aktsomhetsvurderingen. En person som opptrer i næringsvirksomhet forventes for eksempel å ha nødvendig kjennskap til regelverket knyttet til virksomheten.46 Profesjonelle aktører er i praksis bedømt etter en svært streng aktsomhetsnorm.47 Det skyldes at en person med erfaring og kunnskap *burde* kjenne til regelverket, og har en særlig stor oppfordring til å undersøke rettsreglene før de handler. Derimot vil det at personen er ung, uerfaren, har

42 Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 430.

43 Rt. 2012 s. 1316 avsnitt 12.

44 Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 517.

45 Andenæs (2016) s. 264.

46 Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 264.

47 Se blant annet Rt. 1986 s. 1095, Rt. 2009 s. 1079 og Rt. 1991 s. 732.

nedsatte kognitive evner eller er fremmed på stedet, være momenter som gjør en rettsvillfarelse mer forståelig.⁴⁸

Dersom situasjonen er slik at gjerningspersonen kunne forventes å foreta ytterligere undersøkelser, vil vedkommende ikke bli bedømt aktsom om hen unnlater å undersøke nærmere. En person som er i tvil om ulovligheten, men likevel velger å handle, tar en bevisst risiko.⁴⁹ I et slikt tilfelle beror aktsomheten på en vurdering av hvor stor tvil gjerningspersonen mente det knyttet seg til konklusjonen, om vurderingen av handlingens lovlighet var forsvarlig og hvor rimelig og nødvendig det var at hen handlet.⁵⁰ Det kan tenkes at det var rimelig og nødvendig at vedkommende handlet, for eksempel dersom det å vente på avklaring ville påføre gjerningspersonen store økonomiske tap. I så fall vil det være relevant å vurdere konsekvensene av det å avvente handlingen opp mot overtredelsens alvorlighet.

Der gjerningspersonen har foretatt undersøkelser, men har misforstått reglene, blir spørsmålet hvorvidt undersøkelsene var gode nok. Gjerningspersonen vil lettere bedømmes som aktsom hvis hen har forholdt seg til informasjon fra myndighetene, enn hvis man bare har spurt naboen til råds.⁵¹ Informasjonskildens troverdighet spiller en viktig rolle i vurderingen av om undersøkelsene som ble foretatt var aktsomme nok.⁵²

Det er i tidligere praksis tatt hensyn til omstendigheter ved den rettslige reguleringen som er overtrådt. En regel med uklar ordlyd eller som er gjemt i en skjult forskrift, vil det være mer forståelig at blir misforstått eller oversett enn et klart formulert straffebud i straffeloven. Dess vanskeligere tilgjengelig rettsreglene er, desto mer forståelig er det at gjerningspersonen ikke har forholdt seg til dem da hen handlet.

Departementet skriver i forarbeidene til § 26 at det ikke kreves at den enkelte skal ha kjennskap til all rettsregulering.⁵³ Det som kreves er kjennskap til de alminnelige

⁴⁸ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) på side 233-234.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Eskeland (2017) s. 336.

⁵¹ Fra praksis tilhørende straffeloven (1902) § 57 kan det vises til Rt. 1980 s. 1081 og Rt. 1982 s. 1216 som illustrerer at man aktsomt kan forholde seg til opplysninger fra myndighetene. I Rt. 1974 s. 62 på s. 64 påpeker byretten at tiltalte heller burde ha kontaktet tollmyndighetene enn NRK med spørsmål om hvordan den aktuelle tollregelen skulle forstås. I Rt. 1958 s. 57 hadde tiltalte ikke vært aktsom nok når han forhørte seg med andre lokale.

⁵² Rt. 1996 s. 156 viser at man generelt må kunne stole på informasjon fra organisasjoner som er tildelt informasjonsoppgaver fra det offentlige.

⁵³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 236.

samlivsregler og de særregler som gjelder innenfor et område eller virksomhet man ønsker å drive.⁵⁴ Med alminnelige samlivsregler sikter departementet til de klassiske straffeбудene.⁵⁵

3.4 Høy terskel for å bedømmes som aktsom

I relasjon til strl. (1902) § 57 skulle det svært mye til for at domstolen bedømte en rettsvillfarelse som «unnskyldelig». Den generelt høye terskelen for frifinnende rettsuvitenskap er videreført i strl. § 26.⁵⁶ Lagmannsretten uttrykker i flere dommer at aktsomhetskravet fremdeles er så strengt at det nærmer seg objektivt ansvar.⁵⁷ Høyesterett skriver i HR-2020-735-U at:⁵⁸

«Den faktiske hovedregel er utvilsomt at rettsuvitenskap ikke blir godtatt, det må særlige omstendigheter til for at den skal bli anerkjent som aktsom.»

Det høye kravet til aktsomhet er begrunnet i hensynet til effektivitet og likebehandling.⁵⁹ En annen grunn til at man kan stille så strenge krav til aktsomheten, er at normkunnskap ikke omfattes av det tradisjonelle skyldbegrepet. Strafferettens klander retter seg mot at individet har krenket et rettsgode, ikke først og fremst mot at individet har handlet i strid med en norm som er fastsatt av lovgiver.⁶⁰ Som vist i *punkt 2.2* har domstolen allerede konkludert med at handlingen er objektivt klanderverdig og begått enten forsettlig eller uaktsomt, når spørsmålet om rettsuvitenskap skal vurderes. Dermed er det ikke så urimelig at en straffbar handling begått forsettlig eller uaktsomt bare unntaksvis leder til straffrihet, og bare der det har gode grunner for seg.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid. s. 237.

⁵⁷ Se for eksempel LB-2016-100346.

⁵⁸ HR-2020-735-U avsnitt 16 med henvisning til Andenæs (2016) s. 258.

⁵⁹ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 429.

⁶⁰ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 49.

3.5 Forslag i forarbeidene om justering av kravet til aktsomhet

3.5.1 Videreføring av aktsomhetskravet generelt sett

Utvalget i NOU 1983:57 foreslo at det skulle foretas en generell lemping kravet til aktsomhet. Utvalget mente at en viss oppmykning ikke ville få negative følger for lovlydigheten.⁶¹ Denne oppfatningen delte ikke utvalgene i NOU 1992:23 og NOU 2002:4. I disse utredningene la man til grunn at den strenge praksisen var velbegrunnet. I førstnevnte utredning ble det uttalt:

«Etter å ha overveid spørsmålet på ny, er kommisjonen kommet til at dagens praksis likevel neppe kan sies å være for streng generelt sett. De strenge kravene praksis stiller for frifinnelse, synes å være velbegrunnede og hensiktsmessige, selv om rimeligheten av enkelte avgjørelser kan diskuteres».

I Ot.prp.nr 90 (2003-2004) sluttet departementet seg til de sistnevnte utredningene. De fant heller ikke grunnlag for å foreta en generell demping av aktsomhetskravet. Ordlydsendringen fra «unnskyldelig» til «uaktsom» innebærer derfor ingen realitetsforskjell. Det er fremhevet i rettspraksis knyttet til § 26, hvor Høyesterett i HR-2020-735-U uttaler at:⁶²

«Ordlyden i denne bestemmelsen, som trådte i kraft 1. oktober 2015, er noe endret i forhold til den tidligere bestemmelsen om rettsvillfarelse. Det fremgår imidlertid av lovforarbeidene at det forutsettes omtrent samme praktisering av aktsomhetskravet som tidligere, se Magnus Matningsdal, Straffeloven, alminnelige bestemmelser, kommentarutgave, 2015, side 220. Dermed er tidligere rettspraksis fortsatt relevant».

⁶¹ NOU 1983:57 s. 61.

⁶² HR-2020-735-U avsnitt 15.

3.5.2 Demping der myndighetene kan bebreides for ikke å ha avvergen rettsuvidheten

Til tross for at aktsomhetskravet skal praktiseres omtrent som tidligere, er det noen forskjeller. Blant annet skal aktsomhetskravet dempes dersom myndighetene ikke har gjort nok for å avverge rettsuvidheten. Departementet skriver at:⁶³

«Sett fra borgerens side kan rettsuvidhet henge sammen med at reglene har fått en unødig uklart utforming som skaper tolkningstvil. Rettsuvidhet kan også henge sammen med at det er gjort lite for å spre informasjon om de aktuelle reglene. Et utslag av sist nevnte betraktning er bestemmelsen i forvaltningsloven § 39, som gjør at en forskrift ikke kan anvendes til skade for en person dersom den ikke er forsvarlig kunngjort, med mindre vedkommende faktisk kjente til forskriften. Det er trolig riktig å si at ved praktiseringen av straffelovens regel om rettsvillfarelse har domstolen lagt liten vekt på de to nevnte forhold som sett fra borgerens side kan forklare rettsuvidhet. Etter departementets mening kan det være grunn til å legge noe større vekt på om myndighetene burde ha gjort mer for å utforme regelverket på en klar måte og spre informasjon om reglene når domstolene skal vurdere om en rettsvillfarelse er unnskyldelig» (min understrekning).

Deretter skriver de på side 237:⁶⁴

«Departementet foreslår at aktsomhetskravet bør dempes noe i forhold til dagens praksis med sikte på tilfeller hvor myndighetene ikke har gjort nok for å hindre rettsuvidhet. Det kan særlig gjelde når regelen er unødig uklart utformet, eller hvor det ikke er truffet tiltak for å informere om en regelendring på et tidligere regulert område» (mine understrekninger).

Til sist nevnes det i spesialmerknadene til § 26 på side 429:⁶⁵

«Aktsomhetskravet er formulert slik at det er relativt og legger opp til en konkret bedømmelse. Det nærmere innholdet i aktsomhetskravet vil fortsatt bero på rettspraksis. Departementet mener at dagens strenge aktsomhetskrav bør dempes noe

⁶³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 236.

⁶⁴ Ibid. s. 237.

⁶⁵ Ibid. s. 429.

med sikte på situasjoner der myndighetene ikke har gjort nok for å avverge rettsuvitenheten. Dette kan for eksempel være tilfelle dersom reglene er unødig uklart utformet, eller myndighetene ikke har gjort nok for å informere om nye regler. Men det skal heller ikke i fremtiden være beskyttelsesverdig å tøyne lovens grenser, se punkt 16.6.3» (mine understrekninger).

Forarbeidene gir klart uttrykk for at aktsomhetskravet skal praktiseres mindre strengt dersom den overtrådte regelen er utformet på en unødig uklar måte eller ikke er tilstrekkelig informert om. Justeringen synes å være betinget av at myndighetene kan bebreides omstendighetene som gjorde regelen utilgjengelig. Dermed må domstolen må ta stilling til hvorvidt myndighetene kan bebreides at reglene er uklare eller ikke. Det som vil vurderes i det videre i er hvilke tilfeller det finnes grunnlag for slik bebreidelse.

4 Myndighetene har ikke gjort nok for å avverge rettsuvitenheten

4.1 Innledning

Forarbeidsuttalelsene i *punkt 3.5.2* viser til to situasjoner der det kan være aktuelt å dempe aktsomhetskravet. I *punkt 4.2* vil jeg se på de tilfellene der regelen er «unødig uklart utformet». Deretter vil jeg i *punkt 4.3* se på de tilfellene der «myndighetene kan bebreides for ikke å ha informert om de aktuelle reglene». I oppgavens *del 5* vil jeg vurdere hvilken betydning reglenes utilgjengelighet har for aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26.

4.2 Når kan myndighetene bebreides for å ha utformet reglene unødig uklart?

4.2.1 Innledende om vurderingstemaet

Vurderingen av om regelen er «unødig uklart utformet» tar sikte på de tilfeller hvor myndighetene kan bebreides for ikke å ha utformet regelen mer presist. Det betyr at domstolen må foreta en vurdering av om det var mer presise måter å utforme regelen på, og om myndighetene kan bebreides for ikke å ha valgt det mest presise alternativet. Først når begge disse spørsmålene besvares positivt er det grunnlag for å dempe aktsomhetskravet.

Når det gjelder utforming av lovtekst oppstiller EMK artikkel 7 og Grl. § 96 et krav til klarhet. Klarhetskravet presenteres i *punkt 4.2.2*. Det er utvilsomt at myndighetene kan bebreides dersom de har formulert regelen i strid med det konstitusjonelle klarhetskravet. Et av spørsmålene som adresseres under dette punktet er om vurderingstemaet etter strl. § 26 har noen selvstendig betydning utover det som allerede følger av EMK artikkel 7 og Grl. § 96.

Det er ikke bare formuleringen av selve ordlyden som kan gjøre en regel uklar. I de øvrige punktene i *del 4* presenteres en rekke omstendigheter som gjør regelen lite tilgjengelig, og som ikke nødvendigvis rammes av klarhetskravet.

4.2.2 Uppresis ordlyd og vanskelige henvisningsledd

Spørsmålet om myndighetene kan bebreides for å ha utformet lovteksten på en uklar måte, løses av i stor grad av *klarhetskravet* i EMK artikkel 7 og Grl. § 96.

Det som kreves etter klarhetskravet er at den aktuelle straffehjemmelen er så klar at det i de fleste tilfeller ikke vil være tvil om en handling rammes av regelen, og at det er mulig å forutse at straff kan bli konsekvensen av at regelen brytes.⁶⁶

Klarhetskravet stiller krav til lovgiver om å utforme reglene på en måte som ivaretar borgernes mulighet til forutberegnelighet. Uppresis ordlyd kan til en viss grad avhjelpes ved at domstolen presiserer hvilke handlinger som omfattes og ikke.⁶⁷ Domstolene kan imidlertid ikke la et straffebud omfatte handlinger som ikke har støtte i ordlyden. Det skyldes at EMK artikkel 7 og Grl. § 96 oppstiller et forbud mot analogisk og for utvidende tolking. Høyesterett presiserte i Rt. 2012 s. 313 at manglende støtte i ordlyden ikke kan avhjelpes ved at forholdet er klart strafferdig, og at lovgiver utvilsomt har ønsket å ramme handlingen.⁶⁸

En viss vaghet i ordlyden aksepteres uten at myndighetene kan bebreides. Bruk av vage uttrykk og rettslige standarder kan være nødvendig for at lovene ikke skal bli for lange, og for at bestemmelsene skal få en nødvendig fleksibilitet i møte med samfunnsutviklingen.⁶⁹ Hensynet til å kunne ramme straffverdige handlinger vil også kunne gå på bekostning av ideell presisjon.⁷⁰ Behovet for fleksibilitet erkjennes i EMD-avgjørelsen *Hashman og Harrup mot Storbritannia*, hvor domstolen skriver at:⁷¹

«[...] whilst certainty is highly desirable, it may bring in its train excessive rigidity and the law must be able to keep pace with the changing circumstances».

⁶⁶ HR-2020-955-A avsnitt 22, Rt. 2009 s. 780 avsnitt 21, Rt. 2012 s. 752, Rt. 2014 s. 238 avsnitt 15-18 og HR-2016-1458-A avsnitt 8.

⁶⁷ Rt. 2009 s. 780 avsnitt 21 med henvisning til dom 25. mai 1993 *Kokkinakis mot Hellas* (EMD-1988-14307) avsnitt 52, dom 22. november 1995 *S.W. mot Storbritannia* (EMD-1992-20166) avsnitt 34-36, dom 22. november 1995 *C.R. mot Storbritannia* (EMD-1992-20190) avsnitt 32-34 og storkammerdom 15. november 1996 *Cantoni mot Frankrike* (EMD-1991-17862) avsnitt 29.

⁶⁸ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 29.

⁶⁹ Bergo, Knut «Tolking og anvendelse av lov, forskrift og forarbeider» i *Juridisk metode og tenkemåte* (Høgberg og Sunde (red.) 2019) s. 195 (Rt. 2009 s. 780 avsnitt 21)

⁷⁰ Asbjørn Strandbakken, «Grunnloven § 96», *Jussens venner* 03-04/2004 (Volum 39), side 166-215.

⁷¹ Dom 25. november 1999 *Hashman og Harrup mot Storbritannia* (EMD-1994-25594) avsnitt 31.

Klarhetskravet stiller med andre ord ikke krav om absolutt presisjon.⁷² Lovgiver må kunne veie hensynet til forutberegnelighet mot andre legitime hensyn.⁷³ Der vagheten er begrunnet i behovet for nødvendig fleksibilitet vil behovet for vaghet kunne gå på bekostning av ideell presisjon uten at myndighetene kan bebreides for å ha formulert seg uklart.

Dersom domstolen konkluderer med at et straffebud er klart nok etter klarhetskravet, er det lite trolig at de samtidig vil konkludere med at myndighetene kan bebreides for ikke å ha formulert seg klarere. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) nevner ikke at klarhetskravet allerede beskytter mot domfellelse når reglene ikke er tilstrekkelig klare og presise.

Tidligere statsadvokat i Økokrim, Aud Ingvild Slettemoen, skriver i en artikkel publisert i *Miljøkrim* at:⁷⁴

«Det har neppe vært lovgivers mening at reglene om rettsuvitethet i straffeloven § 26 skal innebære en skjerping av lovskravet som går utover det som kreves etter EMK og Grunnloven. I den grad det var departementets tanke da proposisjonen ble fremmet i 2005 å styrke hensynet til forutberegnelighet gjennom å skjerpe kravene til lovgivningen, har det allerede skjedd gjennom de senere årenes høyesterettspraksis om lovskravet»

Slettemoen konkluderer med at en vurdering av om reglene er «unødig uklart utformet» i praksis ikke vil ha selvstendig betydning utover det som uansett følger av EMK artikkel 7 og Grl. § 96.

Jeg er enig med Slettemoen. Det virker kontraintuitivt at domstolen skal legge til grunn at myndighetene ikke kan bebreides for å ha formulert seg for uklart etter klarhetskravet, og samtidig at de kan bebreides for ikke å ha formulert seg klarere etter strl. § 26.

På den annen side kan det tenkes at domstolen vil konkludere med at myndighetene kan bebreides mindre alvorlige uklarheter ved ordlyden som ikke rammes av klarhetskravet. For eksempel der ordlyden er presis, men hvor lovgiver har benyttet faguttrykk, fremmedord eller

⁷² Jørgen Aall (2018) s. 133 med henvisning til dom 26. april 1979 *The Sunday Times mot Storbritannia* (EMD-1974-6538)

⁷³ Gröning, Husabø og Jacobsen s. 67 med henvisning til storkammerdom 15. november 1996 *Cantoni mot Frankrike* (EMD-1991-17862) avsnitt 31.

⁷⁴ Aud Ingvild Slettemoen, «Rettsuvitethet i straffeloven 2005 § 26 – særlig om miljøområdet», Økokrims fagblad *Miljøkrim*, (2016) nr. 2 s. 54-58 på s. 58.

gammeldage formuleringer som ikke lenger har et forståelig meningsinnhold for befolkningen.

Spenningen mellom klarhetskravet og vurderingen av om lovgiver har utformet straffebudet unødig uklart, er foreløpig ikke avklart i rettspraksis. Etersom forutberegnelighet er det bærende hensynet for begge vurderinger, er det imidlertid lite sannsynlig at domstolen anlegger en annen norm for bebreidelse etter § 26 enn etter klarhetskravet.

4.2.3 Komplisert hjemmelsrekke

I spesiallovgivningen benytter lovgiver ofte kompliserte henvisningsledd på tvers av lover og forskrifter. Dette kan gjøre det vanskelig for borgerne å finne ut hvilke handlinger som er ulovlige og ikke. Unødvendig bruk av henvisning og fragmentering av regelverket som gjør regelverket lite tilgjengelig vil myndighetene kunne bebreides.

I HR-2020-955-A var spørsmålet om hjemmelsrekken var tilstrekkelig tilgjengelig. Retten presiserer at:⁷⁵

«Den lovgivningsteknikken som er benyttet, er i utgangspunktet ordinær: Straffetrusselen er inntatt i spesialloven, og der fremgår at brudd både på lovens bestemmelser og forskrifter er straffbare. En slik ordning tilfredsstiller kravet til tilgjengelighet i Grunnloven § 96 og EMK artikkel 7. Henvisningen til § 77 gjør riktignok rettskildet bildet noe mer uoversiktlig, ikke minst fordi det i den bestemmelsen ikke er gitt opplysninger om hvilke lover med tilhørende forskrifter det er tale om. Dette gjør det vanskelig for folk flest å sette seg inn i regelverket, men jeg kan ikke se at det kan være avgjørende».

Rettsavgjørelsen viser at en utilgjengelig hjemmelsrekke kan være i strid med lovskravet i EMK artikkel 7 og Grl. § 96. Sett hen til de betraktningene vist til i det foregående punktet, er det sannsynlig at lovskravet vil være styrende for om myndighetene kan bebreides at hjemmelsrekken er lite tilgjengelig. Rettsuvidenhet ble ikke vurdert i HR-2020-955-A. Dommen avklarer derfor ikke om manglende tilgjengelighet på grunn av kompliserte henvisningsledd kan tillegges betydning i aktsomhetsvurderingen etter strl. § 26.

⁷⁵ HR-2020-955-A avsnitt 25.

4.2.4 Omstendigheter ved innføringen eller implementeringen av et forbud

Andre omstendigheter ved lovregelen kan også lede til misforståelser om hvorvidt en handling er lovlig eller ikke. Rettspraksis viser at det kan være aktuelt å vurdere om et forbud er innført eller implementert på en uklar måte. Det er en omstendighet som ikke faller innunder klarhetskravets virkeområde.

Lagmannsretten vurderte reglens tilgjengelighet i LF-2017-88563. Saken gjaldt en grunneier som i tidsrommet mellom 12. april 2012 til 31. mai 2015 hadde sanket ca. 2000 fiskemåkeegg. Grunneieren var ikke klar over endringen i jakttidforskriften som gjorde sankingen ulovlig fra og med 1. april 2012.

Endringen i jakttidforskriften ble foretatt på den måten at «fiskemåke» ble fjernet fra listen over hvilke fugler man kunne sanke egg fra. Lagmannsretten skriver: «Det at et forbud innføres ved at man fjerner en tillatelse gitt i en opprømsing i en forskrift, gjør endringen vanskelig tilgjengelig for folk flest og endringen er ikke lett å oppdage».

Myndighetene kunne også bebreides at verneforskriften ikke ble oppdatert i tråd med endringen i jakttidforskriften. Den manglende samkjøringen mellom de to forskriftene medførte at det i hele gjerningsperioden forelå to motstridende forskrifter som regulerte det samme. Saken resulterte i at grunneieren ble frifunnet på grunn av aktsom rettsuvidenhet. Det var flere omstendigheter som begrunnet frifinnelsen, noe jeg vil komme tilbake til i *punkt 4.3.3*.

Dommen illustrerer at det ikke bare er bruk av vage eller flertydige uttrykk som kan skape misforståelser om en regels innhold. Myndighetene kan bebreides dersom et forbud innføres på en utilgjengelig måte. Særlig gjelder det hvis lovgiver ikke samkjører regelendringen med andre regler, med den følge at det foreligger internt motstridende regler.

Rt. 1994 s. 850 er et eksempel fra rettspraksis knyttet til strl. (1902) § 57. Dommens relevans for problemstillingen består i at domstolen eksplisitt nevner bebreidelse på myndighetenes side som et relevant moment i aktsomhetsvurderingen. Saken gjaldt en gjerningsperson som hadde fylt ut dokumenter på en uriktig måte i forbindelse med eksport av fisk til Spania. Høyesterett skriver på side 854 at:⁷⁶

⁷⁶ Rt. 1994 s. 850 på side 854.

«På grunn av det voluminøse regelverk man her står overfor, kan det i denne sak spørres om myndighetene har gjort tilstrekkelig for å gjøre kjent hva som ligger i art. 9 nr 4, sammenholdt med art. 17 nr 4 i vedlegg 3 til handelsavtalen, med sikte blant annet på forhold av den art som foreligger i denne sak».

Henvisningen til det «voluminøse regelverk» saken gjaldt, innebærer at omfanget på regelverket er relevant i vurderingen av om en rettsvillfarelse er aktsom. Retten opphevet dommen fordi lagmannsretten ikke hadde vurdert om myndighetene hadde informert tilstrekkelig om reglene.

Det at regelverket er voluminøst kan også tyde på at myndighetene kan bebreides dersom internasjonale regelverk Norge er bundet av ikke er implementert på en god nok måte. Høyesterett vurderte ikke hvorvidt myndighetene kunne bebreides at regelverket var voluminøst. Det følger ikke av dommen at dette kan være en aktuell omstendighet etter strl. § 26. Hensynet til forutberegnelighet og rimelighet taler for at myndighetene skal bebreides når regler implementeres på en lite tilgjengelig måte.

4.2.5 Straffebudets plassering og skrivefeil ved innføring på Lovdata

En annen omstendighet myndighetene kan bebreides, er valget mellom å plassere et straffebud i enten straffeloven, særlover eller forskrifter. Dersom en regel ikke er plassert der folk forventer å finne den øker risikoen for at gjerningspersonen havner i total uvitenhet. Valget av plassering er ikke noe som direkte rammes av klarhetskravet, men som kan gi grunnlag for å bebreide myndighetene for ikke å ha utformet reglene på en klar nok måte.

I NOU 1992: 32 påpekte informasjonsutvalget at et viktig hensyn ved plassering av en straffebestemmelse er hvilken struktur som gir den best oversiktliggheit i lovverket.⁷⁷ I NOU 2002: 4 bemerket straffelovskommisjonen at plasseringsspørsmålet måtte avgjøres konkret for hvert enkelt straffebud.⁷⁸ De fremhevet imidlertid at det å plassere regler som saklig hører sammen ofte gir størst grad av oversiktliggheit for de som skal praktisere loven.⁷⁹ Uttalelsene i de ovennevnte utredningene gir ikke konkret anvisning på hvor nye straffebud skal plasseres. Hensynet til oversiktliggheit, som ble påpekt som sentralt, kan likevel benyttes som veiledende

⁷⁷ NOU 1992: 32 s. 321.

⁷⁸ NOU 2002: 4 s. 163.

⁷⁹ Ibid. 162.

for domstolene i vurderingen av om myndighetene kan bebreides for å ha plassert et straffebud i en lov eller forskrift der den er vanskelig å finne frem til.

En annen problemstilling som foreløpig ikke har vært aktuell i rettspraksis, er dersom en lov- eller forskriftstekst innføres med skrivefeil på Lovdata. Kan myndighetene bebreides i et slikt tilfelle? Lovdata er en privat aktør, men det er myndighetene som har ansvar for å publisere reglene.

4.2.6 Oppsummering

Tilsynelatende vil det være motstridende for domstolen å konkludere med at myndighetene ikke kan bebreides for å ha utformet regelen klar nok etter klarhetskravet, men at de kan bebreides for å ha utformet samme bestemmelse «unødig uklart» etter strl. § 26. Den selvstendige betydningen av vurderingstemaet etter strl. § 26 synes derfor ikke å ha noen praktisk relevans utover det som allerede følger av klarhetskravet.

Etter det jeg har kunnet finne er denne problemstillingen ikke adressert i nyere rettspraksis. Det er derfor en hypotetisk mulighet for at domstolen vil konkludere med at en regel ikke er så presis som ønskelig, selv om den er forenelig med klarhetskravet.

Den selvstendige betydningen av vurderingstemaet etter strl. § 26 er størst der det er andre forhold ved rettsregelen som gjør den uklar. Straffebud kan for eksempel være innført eller implementert på en måte som gjør at den lett kan misforstås. Regelen kan også være plassert i en lov hvor det ikke er naturlig for befolkningen å lete etter den. Det er domstolene som må trekke opp de nærmere grensene for vurderingen.

4.3 Når kan myndighetene bebreides for ikke å ha gjort reglene kjent?

4.3.1 Innledende om vurderingstemaet

Det andre typetilfellet som ifølge forarbeidene aktualiserer et dempet aktsomhetskrav, er hvis myndighetene kan bebreides for ikke å ha gjort reglene kjent overfor befolkningen.

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) sikter ikke her til informasjon gitt til enkeltpersoner, men generelle informasjonstiltak iverksatt overfor befolkningen i sin helhet eller den persongruppen reglene retter seg mot – *bekjentgjøring*.

Forarbeidene påpeker at bekjentgjøringen er særlig viktig der en regel er ny eller medfører endring på tidligere regulert område.⁸⁰ Det er også da det er størst risiko for at folk havner i rettsuvitenhet.

Minstekravet til slik bekjentgjøring er at reglene gjøres kjent for befolkningen gjennom kunngjøring i Norsk Lovtidend. Kunngjøringskravet presenteres i *punkt 4.3.2*.

Som vi skal se i *punkt 4.3.3* er det ikke nok at reglene kunngjøres for å hindre rettsuvitenhet. Med utgangspunkt i rettspraksis vil jeg trekke frem noen situasjoner der domstolen har konkludert med at myndighetene har informert tilstrekkelig og i hvilke tilfeller myndighetene kan bebreides for ikke å ha informert ytterligere.

4.3.2 Kravet til kunngjøring i Norsk Lovtidend

Minstekravet til bekjentgjøring er at reglene må publiseres i Norsk Lovtidend.

For forskrifter følger kravet av forvaltningsloven § 39 jf. § 38 første ledd bokstav c. En forskrift kan ikke påberopes før den er kunngjort. Dette betyr at kunngjøringskravet også er en forutsetning for rettskraft.

Kunngjøringskravet gjelder tilsvarende for lover. I Rt. 2004 s. 357 konkluderte Høyesterett med at det i lys av praksis fra EMD «må legges til grunn at EMK artikkel 7 inneholder et krav om at nye, strengere strafferegler som utgangspunkt ikke kan anvendes overfor den enkelte før de er kunngjort».⁸¹ Kunngjøringsmåten måtte ifølge Høyesterett referere til vår vanlige offisielle måte for kunngjøring av lover – per nå ved publisering i Norsk Lovtidend.⁸²

Virkingen av manglende kunngjøring er at bestemmelsen ikke kan benyttes som grunnlag for straff. Dermed aktualiseres strl. § 26 først når en regel er kunngjort.

⁸⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 237 og 429

⁸¹ Rt. 2004 s. 357 avsnitt 17.

⁸² Ibid. avsnitt 18.

En lov eller forskrift kan under visse omstendigheter påberopes i tidsrommet mellom vedtakelse og kunngjøring.⁸³ Fra og med 2001 har Lovdata hatt ansvar for Norsk Lovtidende. Det betyr at den offisielle kunngjøringen av regelverk i Norge skjer elektronisk på Lovdatas nettsted i publikasjonen «Norsk Lovtidend». Nye og endrede bestemmelser gjøres som regel tilgjengelig like etter vedtakelsestidspunktet. Det innebærer at spørsmålet om hvorvidt en lov eller forskrift kan anvendes i tidsrommet mellom vedtakelse og kunngjøring er praktisk lite relevant.⁸⁴ Betydningen av strl. § 26 for disse tilfellene vil derfor ikke diskuteres nærmere.

4.3.3 Bekjentgjøring utover kunngjøring i Norsk Lovtidend

Både Andorsen og Andenæs skriver at kunngjøring i Norsk Lovtidend ikke er noe folk flest bruker som kilde til plikt- og rettighetsinformasjon.⁸⁵ Til tross for at folk flest søker andre kilder for informasjon, har myndighetene ingen annen lovfestet plikt til å informere om nye eller endrede straffebud. Vurderingen av når myndighetene kan bebreides for ikke å ha informert om reglene må derfor fastlegges på bakgrunn av rettspraksis.

Problemstillingen var relevant i den allerede nevnte LF-2017-88563. Saken omhandler en grunneier som hadde sanket måkeegg i strid jakttidforskriften. Som påpekt under *punkt 4.2.4* ble forskriftsendringen foretatt på en skjult måte ved at myndighetene fjernet «fiskemåke» fra listen over hvilke fugler det var lov å sanke egg fra. Endringen førte også til at det oppstod motstrid mellom jakttidforskriften og verneforskriften. Frifinnelsen etter strl. § 26 ble ikke bare begrunnet med at reglene var uklare, men også med at myndighetene ikke hadde gjort nok for å informere om regelendringen.

Retten peker ikke på hvilke konkrete informasjonstiltak som skulle vært iverksatt. Det ble imidlertid presisert at når myndighetene ikke hadde gjort noe aktivt for å informere om regelendringen kunne de bebreides.

⁸³ For forskrifter fremgår det av Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 39. Etter denne bestemmelsen kan en forskrift, til tross for manglende kunngjøring, påberopes dersom forvaltningsorganet «på annen forsvarlig måte har gjort forskriften kjent» eller «vedkommende har fått kjennskap til forskriften». Når det gjelder lover følger det av Rt. 2004 s. 357 avsnitt 16 at loven gjelder hvis det konkret kan legges til grunn at den private parten enten «kjente eller burde ha kjent til» straffebestemmelsen på annen måte enn gjennom kunngjøring.

⁸⁴ Rt. 2004 s. 357 avsnitt 18.

⁸⁵ Andorsen (2005) s. 147 og Andenæs (2016) s. 116.

I LB-2016-154005 var spørsmålet om myndighetene kunne bebreides for ikke å ha informert om forbudet mot bruk av elektrisk hundehalsbånd.⁸⁶ Lagmannsretten konkluderte med at myndighetene ikke kunne bebreides. Det ble vist til at forskriften fra 2008 som videreførte forbudet om dressurhalsbånd hadde vært lovregulert siden 1974. Lagmannsretten viser også til at det forelå lett tilgjengelig informasjon om forbudet på Mattilsynets hjemmesider.

Denne avgjørelsen understreker poenget med at myndighetene har størst oppfordring til å informere om reglene der de er nye eller endrer tidligere rettsstilstand. Ettersom reglene om elektrisk halsbånd bare videreførte et etablert forbud forelå ingen slik oppfordring.

Tingretten på sin side trekker frem i TSARP-2016-44522 at:

«Forskrift om bruk av elektrisk strøm ved trening av hund er kunngjort på vanlig måte. Dette er ikke bestridt. Informasjon om forbudet er lett tilgjengelig på blant annet Mattilsynets hjemmesider. Videre har Mattilsynet uttalt seg om forbudet i aviser, NRK og lignende. Informasjon om forbudet er også tilgjengelig på andre nettsteder, eksempelvis Norsk Kennelklubb og dyrebeskyttelsen, for å nevne noen. Søk på «strømhalsbånd» på Internett gir treff på flere sider hvor forbudet fremheves. Etter rettens syn foreligger det ikke en situasjon hvor myndighetene kan klandres for ikke å ha gjort nok for å hindre rettsuvidenhet om forbudet».

Det som er interessant med tingrettens begrunnelse er at den gir uttrykk for at informasjon som spres av private interessegrupper kan veie opp for manglende informasjonsvirksomhet fra myndighetenes side. Det samme hvis et søk på internett vil kunne gi avklaring. Om det er fordi reglene må sies å være bekjentgjort når andre har oppfattet dem, eller om det er fordi myndighetene har mindre oppfordring der reglene er gjort kjent av andre, besvares ikke i avgjørelsen. Lagmannsretten fant det tilstrekkelig at forbudet var informert om på Mattilsynets nettsider.

Rt. 1994 s. 850 er avsagt i relasjon til strl. (1902) § 57. Saken er vist til under *punkt 4.2.3* og gjaldt overtredelse av tolloven. Høyesterett viste til det «voluminøse regelverk» gjerningspersonen hadde måttet forholde seg til og mente at lagmannsretten burde vurdert om tolkningsspørsmålet var klargjort i tilgjengelige håndbøker, veiledningsskriv med videre.

⁸⁶ Forskrift 14. mars 2008 nr. 256 om bruk av elektrisk strøm ved trening av hund § 3 jf. § 6.

Ankeutvalget opphevet lagmannsrettens avgjørelse fordi de ikke hadde tatt nærmere stilling til dette spørsmålet. Retten synes å legge til grunn at dersom det aktuelle regelverket er omfangsrikt, forventes det at myndighetene utarbeider forenklede veiledninger for å avverge at folk havner i rettsuvitenhet.

Rt. 1970 s. 931 er et eksempel på når myndighetene har gjort nok for å informere om reglene. Saken gjaldt overtredelse av et midlertidig forbud mot å reise inn i Dyrøy kommune.⁸⁷ Forbudet skyldtes at det ble avholdt militærøvelse i Troms. Forbudet var gjort godt kjent gjennom omtaler i kringkastingen og i alle distriktets aviser, i tillegg til at det var satt opp store skilt langs riksveien. Dette ble vurdert som tilstrekkelige informasjonstiltak og myndighetene kunne ikke bebreides. Både Rt. 1970 s. 931 og LF-2016-150006 må tas til inntekt for at myndighetene ikke er å bebreide dersom informasjonen om reglene er gjort tilgjengelig for allmennheten.

4.3.4 Oppsummering

Det som er klart av rettspraksis er at publisering i Norsk Lovtidend ikke er nok for å avverge rettsuvitenhet. Unnlatelse av å informere om regler myndighetene har oppfordring til å informere om gir grunnlag for bebreidelse. Oppfordringen er størst der en regel er ny eller innebærer en endring på et tidligere regulert område.⁸⁸ Særlig stor er oppfordringen når regelverket er vanskelig tilgjengelig på grunn av regelverkets volum eller kompleksitet.⁸⁹

Myndighetene er ingen enhetlig størrelse, men består av mange organer på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Organet som kan bebreides for ikke å ha iverksatt informasjonstiltak, virker etter rettspraksis å være det organet som er det mest nærliggende at gir informasjonen. I LF-2017-88563 var det lokale miljømyndigheter, i LB-2016-154005 var det Mattilsynet, I Rt. 1994 s. 850 var det tollmyndighetene og i Rt. 2013 s. 238 var det Statens vegvesen.

Når det gjelder valg av informasjonsplattform er praksis ikke entydig. Hensynet til forutberegnelighet tilsier at myndighetene bør velge den plattformen som best når ut til dem straffebudet retter seg mot. Informasjonen bør også tilpasses den aktuelle målgruppen.

⁸⁷ Forbudet ble utferdiget av forsvarssjefen i medhold av Lov 18. august 1914 om forsvarshemmeligheter (opphevet).

⁸⁸ LF-2017-88563 og LB-2016-154005.

⁸⁹ Rt. 1994 s. 850 på side 854 og RG 2002 s. 943.

I TSARP-2016-44522 gir tingretten uttrykk for at myndighetene er mindre å bebreide dersom private aktører har spredt informasjon om reglene. Det virker noe betenkelig å fraskrive myndighetene informasjonsansvaret i et slikt tilfelle. Domstolene har i mange tilfeller bedømt personer som uaktsomme når de har forholdt seg til informasjon fra andre enn myndighetene.⁹⁰ Når domstolen forventer at befolkningen forholder seg til informasjon fra myndighetene for å bedømmes som aktsom etter § 26, er det rimelig å forvente at myndighetene tilgjengeliggjør tilstrekkelig med slik informasjon.

I forlengelsen av dette kan det også spørres om myndighetene kan bebreides for ikke å korrigere feilinformasjon spredt av private aktører. Det må antagelig avhengig av hva slags aktør det er snakk om. Oppfordringen til å korrigere er større når kilden er en faglig autoritet, ettersom man uansett ikke vil bli bedømt som aktsom der man forholder seg til en lite troverdig kilde.

⁹⁰ Se eksempelvis Rt. 1974 s. 62 på s. 64 hvor byretten påpekte at vedkommende heller burde ha henvendt seg til tollmyndighetene enn NRK. Den klare hovedregel er at informasjon fra andre lands myndigheter heller ikke gjør rettsuvitenheten aktsom, se HR-2020-735 avsnitt 19, Rt. 1999 s. 601 og Rt. 2009 s. 1229 avsnitt 23. Derimot ble resultatet frifinnelse i Rt. 1996 s. 156, ettersom gjerningspersonen hadde forholdt seg til informasjon fra den organisasjonen som det offentlige hadde tildelt informasjonsoppgaven på området.

5 Betydningen av at myndighetene kan bebreides for at reglene er utilgjengelige

5.1 Innledning

I *del 4* undersøkte jeg hvilke situasjoner som kan aktualisere det forarbeidene omtaler som et «dempet aktsomhetskrav». Spørsmålet i dette kapittelet er hvilken betydning momentene skal tillegges i aktsomhetsvurderingen.

Ettersom aktsomhetsvurderingen skal praktiseres annerledes enn etter tidligere praksis er det relevant først å se hvilken betydning momentet hadde etter strl. (1902) § 57. Det vil bli presentert i *punkt 5.2*.

Deretter vil jeg i *punkt 5.3* undersøke de rettskildene som viser hvilken betydning momentet skal ha etter strl. § 26.

5.2 Betydningen av reglenes tilgjengelighet etter strl. (1902) § 57

5.2.1 Innledning

Formålet med den videre fremstillingen er å vise hvordan reglenes manglende tilgjengelighet er vurdert og vektet opp mot andre momenter i aktsomhetsvurderingen etter strl. (1902) § 57. Et særlig fokus vil være på de tilfeller der myndighetene kan bebreides for at reglene er utilgjengelige.

5.2.2 Unødig uklar utforming

I Rt. 2002 s. 1069 la Høyesterett til grunn et tilnærmet objektivt aktsomhetskrav. Saken gjaldt en grunneier som hadde felt trær og brukt traktor i et våtmarksreservat i strid med bestemmelser i naturvernloven og fredningsforskriften.

Flertallet og mindretallet var enige i at fredningsforskriftens oppbygning og språklige utforming ga uttrykk for at grunneiere kunne iverksette «skjøtselverksemd» i verneområdet. Mindretallet mente at retten, for å overholde lovskravet i EMK artikkel 7, måtte legge til grunn den forståelsen ordlyden ga anvisning på. Subsidiært mente mindretallet at grunneieren måtte frifinnes på grunn av rettsvillfarelse.

Flertallet tolket bestemmelsen i lys av formåls- og effektivitetsbetraktninger og konkluderte med at det forelå en objektiv overtredelse. Grunneieren ble heller ikke frifunnet på grunn av rettsvillfarelse. Flertallet mente det var uaktsomt av grunneieren ikke å ta kontakt med miljøvernmyndighetene før han gikk i gang med hogsten. De skriver at:⁹¹

«Selv om utformingen av fredningsforskriftens bestemmelser om skjøtsel kan forklare As villfarelse, er ikke hans opptreden aktsom»

Uttalelsen markerer at flertallet vakter hensynet til effektiv håndhevelse over hensynet til forutberegnelighet. Høyesterett presiserer også på side 1072 at de legger avgjørende vekt på hensynet til «effektiv håndheving av lov og forskrift til vern om miljøet».⁹² Rt. 2002 s. 1069 må tas til inntekt for at det etter strl. (1902) § 57 ikke har vært et tungtveiende moment at myndighetene kan bebreides for ikke å ha gjort reglene tilgjengelige nok.⁹³

Reglenes tilgjengelighet er et moment som på en rekke regelområder har fått lite gjennomslag. Særlig gjelder det på miljøområdet.⁹⁴ Skatte- og tollreguleringene er et annet regelområde som sjeldent har ledet til frifinnelse, selv om reglene har vært vanskelig tilgjengelige.⁹⁵ Det samme gjelder fiskeribestemmelsene rettet mot internasjonale fiskefartøy.⁹⁶

Rt. 1991 s. 1261 er en avgjørelse hvor resultatet ble frifinnelse til tross for at behovet for effektiv kontroll og håndhevelse av regelverket var stort. Saken gjaldt en tysk trålefisker som hadde unnlatt å føre fangst dagbok som han var pålagt etter en norsk forskrift. Forskriften var

⁹¹ Rt. 2002 s. 1069 på s. 1072.

⁹² Ibid.

⁹³ Det er verdt å merke seg at lovskravet er skjerpet inn i senere rettspraksis. Manglende støtte i ordlyden kan ikke lenger avhjelpes ved at forholdet er klart straffverdig, eller at lovgiver utvilsomt har ønsket å ramme det. En eventuell lovgiverintensjon må komme til uttrykk i ordlyden for å skulle ha noen betydning. Se blant annet Rt. 2012 s. 313 avsnitt 29.

⁹⁴ Rt. 1992 s. 8, Rt. 1992 s. 564 og Rt. 1992 s. 1120

⁹⁵ Rt. 1978 s. 569 og Rt. 1995 s. 1277

⁹⁶ Rt. 1994 s. 599 og Rt. 1999 s. 601

på tidspunktet for overtredelsen bare var én måned gammel. Forskriften påla internasjonale fiskefartøy å føre fangstdagbok på den måten at fangsten skulle føres inn etter hvert hal. Tiltalte hadde i stedet innført fangsten på slutten av dagen slik han var pålagt etter EF-reglene.

Høyesterett konkluderte med at fiskeren var i unnskyldelig rettsvillfarelse om den norske regelen. Selv om kontrollhensyn talte mot at villfarelsen skulle bedømmes som unnskyldelig ble det lagt avgjørende vekt på at reglene var utilgjengelige. Det ble vist til at man hadde sett behovet for en langt mer presis utforming av tilsvarende regel rettet mot norske fiskefartøyer. Myndighetene hadde derfor stor oppfordring til å gjøre regelverket klart og kunne bebreides for ikke å ha utformet reglene på en mer tilgjengelig måte.

Det at Høyesterett konkluderte med at rettsvillfarelsen var unnskyldelig i Rt. 1991 s. 1261, men uaktsom i Rt. 2002 s. 1069, tyder på at frifinnelse etter strl. (1902) § 57 kun er aktuelt der det er knyttet usikkerhet til om hvorvidt tiltalte i det hele tatt har hatt mulighet til å gjøre seg kjent med reglene.

5.2.3 Manglende eller mangelfull bekjentgjøring

Eldre rettspraksis har eksempler på at selv der regelen ikke er kunngjort i Norsk Lovtidend, har det ikke vært grunnlag for å bedømme villfarelsen som unnskyldelig.⁹⁷ I Rt. 1937 s. 42 la Høyesterett avgjørende vekt på at kjøringen i ruspåvirket tilstand fremstod som uforsvarlig. Det at regelen ikke var inntatt i Norsk Lovtidend var et relevant moment, men som måtte vike for hensyn til trafikk sikkerhet. Avgjørelsen tyder på at manglende bekjentgjøring ikke var av betydning i det hele etter strl. (1902) § 57.

En langt mer liberal avgjørelse er Rt. 1968 s. 1311. Høyesterett mente at myndighetene ikke hadde gjort nok for å informere om brannsikkerhetsreglene rettet mot fiskefartøy. Det til tross for at reglene var kunngjort både i Norsk Lovtidende, tatt inn i Meddelelser fra Sjøfartsdirektoratet og meddelt i Norsk Fiskaralmanakk flere ganger. Retten la til grunn at gjerningspersonen ikke kunne bebreides for ikke å ha fulgt med på disse publikasjonene.

Høyesterett oppstiller i avgjørelsen en svært mild aktsomhetsnorm. Andorsen har innvendt at rettsavgjørelsen skiller seg fra øvrig praksis på området og at den neppe kan legges til grunn

⁹⁷ Rt. 1937 s. 42 og Rt. 1955 s. 1209.

som representativ for hvor strengt aktsomhetskravet er praktisert.⁹⁸ Grunnen til at jeg viser til avgjørelsen her er for å illustrere at Høyesterett ikke alltid har praktisert aktsomhetskravet konsekvent.

I relasjon til strl. (1902) § 57 har manglende bekjentgjøring bare sjeldent vært trukket frem som relevant. Det henger naturlig sammen med at kunngjøring i Norsk Lovtidend har blitt vurdert som tilstrekkelig for å gjøre reglene kjent.

Høyesterett presiserer imidlertid i Rt. 1994 s. 850 og RG 2002 s. 943 at det kreves noe mer enn kunngjøring der regelverket er lite tilgjengelig utformet. Begge sakene gjelder omfattende og tekniske EØS-regler. Det tyder på at dersom reglene er kompliserte og vanskelig å manøvrere i, har det etter strl. (1902) § 57 blitt lagt større vekt på hensynet til forutberegnelighet og rimelighet enn hensynet til effektivitet.

5.2.4 Oppsummering av momentets betydning etter strl. (1902) § 57

Lite tilgjengelig utforming synes etter tidligere praksis å ha blitt tillagt liten betydning i aktsomhetsvurderingen etter strl. (1902) § 57. Særlig på regelområder hvor myndighetene i liten grad kan kontrollere at reglenes overholdes. På disse områdene har hensynet til effektivitet stort sett trumfet hensynet til forutberegnelighet og rimelighet.

Rettspraksis har bare i beskjeden grad vurdert betydningen av at myndighetene kan bebreides for at reglene ikke er tilstrekkelig bekjentgjort. De rettsavgjørelser som foreligger er heller ikke entydige når det gjelder hvor stor betydning momentet er blitt vektlagt etter strl. (1902) § 57. To av avgjørelsene legger stor vekt på manglende bekjentgjøring av kompliserte og omfangsrike EØS-regler. Utover det synes praksisen først og fremst å knytte seg til informasjon fra offentlige myndigheter gitt til enkeltpersoner.⁹⁹

⁹⁸ Andorsen (2005) s. 149-150

⁹⁹ Se blant annet Rt. 1963 s. 1004 og Rt. 2012 s. 1316.

5.3 Betydningen av reglenes tilgjengelighet etter strl. § 26

5.3.1 Innledning

Forarbeidene gir klart uttrykk for at reglenes tilgjengelighet skal ha større betydning etter strl. § 26 enn det som var tilfellet ved praktiseringen av strl. (1902) § 57. Den videre vurderingen tar utgangspunkt i avklaringer i forarbeidsuttalelsene og rettspraksis tilhørende strl. § 26. Mangel på avklaring suppleres med de relevante hensynene som er vist til i *punkt 1.3*.

5.3.2 Reflektert rettsuvitenhet

Det presiseres i forarbeidene til strl. § 26 at dempingen av aktsomhetskravet ikke må lede til at borgerne fristes til å balansere «på kanten av loven», og at det heller ikke etter strl. § 26 skal være beskyttelsesverdig å tøyne lovens grenser.¹⁰⁰

At myndighetene kan bebreides at reglene er utilgjengelige vil derfor neppe ha noen avgjørende betydning der rettsuvitenheten er *reflektert* eller *bevisst*. Andorsen utdyper at reflektert rettsvillfarelse foreligger dersom gjerningspersonen leser bestemmelsen, er i overveid tvil om hvordan den skal forstås og så handler ut fra en bestemt forståelsesmåte.¹⁰¹

I LB-2017-24663 la lagmannsretten til grunn at den lempeligere praksisen forarbeidene åpner for ikke skulle få betydning i saken. Begrunnelsen var at gjerningspersonen kjente til at tolkningsspørsmålet var uklart. Han tok derfor en bevisst risiko ved å handle uten først å avklare med myndighetene hvordan regelen skulle forstås.

Hensynet til rimelighet står ikke i veien for en slik løsning. Det er ikke urimelig å forvente at en borger tar kontakt med myndighetene hvis hen blir oppmerksom på at regelverket er uklart.

Derimot kan borgeren i liten grad klandres for å ha unnlatt undersøkelser av straffebud som gir uttrykk for en bestemt, men uriktig forståelse. Det samme der manglende informasjon om reglene gjør at gjerningspersonen ikke har noen oppfordring til å undersøke nærmere. Der

¹⁰⁰ Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 236 og 429.

¹⁰¹ Andorsen (2005) s. 146.

borgeren ikke har noen oppfordring til å undersøke regelverket bør det ikke være uaktsomt å ha unnlatt nærmere undersøkelser.

For disse tilfellene vil det antagelig lede til færre overtredelser dersom lovgiver klargjør innholdet i reglene, eller sprer informasjon om hvordan reglene skal forstås, enn å straffe villedede enkeltpersoner for å «sette et eksempel».

5.3.3 Moralsk klanderverdige handlinger

Rettspraksis har stilt strenge krav til gjerningspersonens undersøkelser når handlemåten har et stort fare- eller skadepotensial. Det er lite i nyere rettspraksis som indikerer at aktsomhetskravet er nedjustert for uvitenhet om ulovlige handlinger av moralsk karakter.¹⁰²

Hensynet til forutberegnelighet står ikke like sterkt der handlemåten ikke fremstår som forsvarlig. På grunn av handlingens uforsvarlige karakter har gjerningspersonen oppfordring til å foreta nærmere undersøkelser med hensyn til om den er lovlig eller ikke.

5.3.4 Moralsk nøytrale straffebud

Samfunnsmessige reguleringshensyn gjør det nødvendig å kriminalisere handlinger uten sterk tilknytning til samfunnsmorale. Formålet med de verdinøytrale straffebudene er å begrense handlinger som kan ha uheldige eller ødeleggende virkninger for samfunnsøkonomien, for samfunnets fellesgoder eller sikkerhetsnivået i samfunnet.¹⁰³

Det er ved overtredelse av moralsk nøytrale straffebud at spørsmålet om rettsuvitenheten oppstår oftest. Når det ikke er intuitivt for borgerne at handlingen er straffbar, forutsetter kjennskap til regelen at man er gjort kjent med regelen eller selv undersøker om det eksisterer reguleringer på området. Risikoen for total uvitenhet er med andre ord stor. Særlig stor er risikoen dersom regelen befinner seg i et omfattende regelsystem og er plassert et annet sted enn der man kunne vente å finne den eller myndighetene har unnlatt å informere om regelen.

¹⁰² LB-2015-108037 (tilslutning til terrororganisasjon), LH-2019-171740 (barnepornografi), LH-2018-112691 (promillekjøring på el-sykkel), LB-2017-161399 (deling av intime og pornografiske bilder uten samtykke fra avbildede)

¹⁰³ Tor-Aksel Busch, «Bruk av straff for å styre adferd», *Tidsskrift for strafferett*, 04/2002 (Volum 2) s. 371-378.

Praksis tilhørende strl. (1902) § 57 viser at på området for de moralsk nøytrale straffebudene har hensynet til rimelighet og forutberegnelighet ofte måttet vike for effektivitetshensynet (se *punkt 5.2.2.*) Det skyldes at myndighetene på mange av disse regelområdene har liten mulighet til å kontrollere om regelverket overholdes. Enten fordi aktivitetsnivået på området er høyt (f. eks. tollreglene og vegtrafikklovgivningen), det er ingen fornærmet i tradisjonell forstand (f. eks. miljøvernreglene) eller aktiviteten forgår på en lokalitet der kontroll i liten grad er mulig (f. eks. reglene for yrkesfisking). Behovet for å «sette et eksempel» der en overtredelse først oppdages, er derfor stort.

Ettersom reglenes manglende tilgjengelighet skal tillegges større betydning ved praktiseringen av strl. § 26, kan det tyde på at effektivitetshensynets betydning skal dempes noe på disse områdene.

Det later ikke til å være tilfelle basert på plenumsavgjørelsen HR-2020-735-U. Saken gjaldt overtredelse av forbudet mot fangst av snøkrabbe. Høyesterett kommenterer at det ikke er grunn til å anvende en mildere norm i saken. Norske myndigheter hadde kommunisert reglene til litauiske myndigheter. Det at litauiske myndigheter hadde gitt feil informasjon var ikke en forsømmelse norske myndigheter kunne hefte for. I den forbindelse skriver Høyesterett at:¹⁰⁴

«Den som driver med fiske i norske farvann, må som nevnt sette seg inn i de regler som gjelder, og kan ikke uten videre basere seg på informasjon fra eget lands myndigheter, jf. Rt-1996-601 og Rt-2009-1229 avsnitt 23».

Retten viser til at det vil innebære en uønsket svekkelse av norske myndigheters kontroll og håndhevelse av regelverket dersom andre lands informasjon om norske regler skulle fritas for straff.¹⁰⁵ Avgjørelsen legger til grunn at effektivitetshensynet må få avgjørende vekt på regelområder myndighetene mangler mulighet til å kontrollere hvorvidt overholdes. Det tyder på at aktsomhetskravet skal praktiseres omtrent likt som etter strl. (1902) § 57 for denne typen regler.

På den annen side er dommen ikke fullt ut representativ for problemstillingen. Høyesterett finner ingen grunn til å bebreide myndighetene for ikke å ha informert tilstrekkelig om reglene. Det ble ansett tilstrekkelig at informasjonen var videreformidlet til litauiske

¹⁰⁴ HR-2020-735-U avsnitt 19

¹⁰⁵ Ibid.

myndigheter. Det kan hende at hvis domstolen hadde konkludert med at myndighetene var å bebreide, kunne resultatet blitt et annet.

I denne retning trekker rettsavgjørelsen LF-2017-88563. Grunneieren ble frifunnet for overtredelse av en miljøvernregel – et område der rettepraksis tilhørende strl. (1902) har praktisert en tilnærmet objektiv norm. Selv der effektivitetshensynet gjør seg gjeldende med full styrke synes dommen å gi uttrykk for at det ikke skal stilles så strenge krav til aktsomheten dersom myndighetene kan bebreides for ikke å ha gjort nok for å forhindre rettsuvitenhet.

Situasjonen i overnevnte sak var imidlertid slik at det forelå svært mange unnskyldelige omstendigheter. Ikke bare var forbudet innført på en skjult måte, myndighetene hadde ikke gjort noe for å informere om reglene og lokale miljømyndigheter hadde spredt feil informasjon til lokalbefolkningen. Omfanget av unnskyldelige omstendigheter tyder på at resultatet ville vært frifinnelse også etter strl. (1902). Dermed gir ikke avgjørelsen noe klart bidrag i avklaringen av om aktsomhetskravet skal dempes på disse regelområdene.

Problemstillingen er etter mitt syn ikke avklart i øvrig rettspraksis. Det vil derfor være relevant å se på hvilke hensyn som aktualiseres.

Behovet for å «sette et eksempel» dersom et regelbrudd først oppdages, taler for at aktsomhetskravet bør praktiseres like strengt som tidligere. Faren ved å anlegge en for mild norm er som nevnt i *punkt 1.3* at befolkningen mister respekten for bestemmelsen, eller at det forplanter seg en oppfatning om at det kan være lurt ikke å sette seg inn i regelverket.

Derimot har myndighetene en særlig stor oppfordring til å klargjøre og informere om regler de mener er særlig viktig at overholdes. Der myndighetene ikke har innfridd den forventning man med rimelighet kan ha til at reglene er klare og informert om, er det urimelig å oppstille et nesten objektivt krav til borgerens aktsomhet. Særlig gjelder det der reglene er utformet på en måte som kan sies å invitere til misforståelse – eller gir direkte holdepunkter for en uriktig forståelse.¹⁰⁶ Det å oppstille et for strengt krav til aktsomhet på området kan medføre at borgerne av forsiktighet vil avstå fra også lovlige, samfunnsnyttige handlinger for å sikre seg en buffersone mot straffansvar.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Andorsen (2005) på side 135

¹⁰⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 509.

5.3.5 Regler med internasjonalt tilsnitt

Andersen har tatt til orde for at merinformasjon fra myndighetene er størst der reglene er vanskelig tilgjengelige og at dette særlig gjelder straffebudene med en side til EØS-retten.¹⁰⁸ Utviklingen i rettspraksis knyttet til strl. (1902) § 57 kan tyde på det samme.¹⁰⁹

Reglene på EØS-retten er uten tvil moralsk nøytrale og bærer preg av å være kontroll- og styringsregler. Som påpekt i Rt. 1994 s. 850 er EØS-retten voluminøs.¹¹⁰ Høsten 2019 så vi et tydelig eksempel på at EØS-retten er så omfattende at selv myndighetene mangler fullstendig oversikt. Det virker derfor urimelig å stille for høye krav til borgeren i møte med dette regelverket.

Internasjonale reglers tilgjengelighet beror i stor grad på hvordan lovgiver velger å implementere dem. Dersom reglene ikke implementeres på en klar og oversiktlig måte har myndighetene stor oppfordring til å nå ut med informasjon til dem reglene retter seg mot. Ikke bare av hensyn til at borgerne skal unngå straff, men også for å beskytte de verdiene straffebudene er ment å verne. Det er derfor rimelig at kravet for å bli bedømt som aktsom er noe mildere på dette området.

5.3.6 Selvbestemt tilknytning til et livsområde

Etter strl. (1902) har det vært stilt et strengt aktsomhetskrav med hensyn til regler som gjelder på området for næringsvirksomhet eller fritidsaktiviteter

Forarbeidene synes å opprettholde et strengt aktsomhetskrav med hensyn til de særreglene som gjelder innenfor et område eller en virksomhet man ønsker å drive.¹¹¹ Det tyder på at reglenes manglende tilgjengelighet bare vil ha begrenset betydning der overtredelsen er begått i sammenheng med næringsvirksomhet eller fritidsaktivitet. I samme retning trekker rettspraksis tilhørende strl. § 26.

¹⁰⁸ Andersen (2005) s. 225.

¹⁰⁹ Rt. 1994 s. 850 og RG 2002 s. 943.

¹¹⁰ Rt. 1994 s. 850 på s. 854.

¹¹¹ Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 236.

I LA-2018-18910 var det omtvistede hvorvidt private transportoppdrag organisert gjennom Facebook skulle omfattes av yrkespersontransportloven. Den inngående lovtolkningen retten foretar viser at det på ingen måter var åpenbart at forholdet var omfattet av loven.

Gjerningspersonen påberopte seg å være i villfarelse. Han viste blant annet til at han feilaktig hadde trodd at HR-2016-1458-A konkluderte med at denne typen transportvirksomhet ikke var omfattet av yrkestransportloven. Saken lignet, men spørsmålet i saken knyttet seg til en annen bestemmelse og et annet tolkningsspørsmål. Lagmannsretten fant ikke grunnlag for å bedømme rettsuvidenheten som aktsom og uttaler at:¹¹²

«Det må stilles strenge krav til at tiltalte setter seg inn i det regelverket som gjelder innenfor det livsområdet han her har handlet».

Ettersom myndighetene ikke kunne bebreides, avklarer ikke HR-2016-1458-A betydning av at forsømmelser på myndighetenes side gjør reglene utilgjengelige på nærings- og fritidsaktivitetsområdet. Avgjørelsen gir imidlertid uttrykk for at det generelt skal mye til for å bli hørt med rettsuvidenhets på nærings- og fritidsaktivitetsområdet.

I samme retning trekker LB-2016-154005, der myndighetene heller ikke kunne bebreides at gjerningspersonen var ukjent med forbudet mot bruk av elektrisk hundehalsbånd.

Lagmannsretten påpeker at utgangspunktet for ethvert dyrehold er at eieren er forpliktet til å sette seg inn i det regelverk som er satt for den aktuelle typen dyr. Selv om det ikke forelå bebreidelse på myndighetenes side i saken, gir lagmannsretten uttrykk for at det fremdeles skal mye til for å bli hørt med rettsvillfarelse på et spesielt område man ønsker å bedrive en aktivitet.

5.3.7 Oppsummering

Etter at den nye straffeloven ble vedtatt, har domstolene ved praktiseringen av strl. § 26 hatt et større fokus på om reglene er tilgjengelige eller ikke. De rettsavgjørelser som foreligger på nåværende tidspunkt etterlater et inntrykk av at manglende tilgjengelighet ikke skal ha en betydeligere vekt enn det som var tilfellet etter strl. (1902) § 57.

¹¹² LA-2018-18910.

På den annen side er det bare i LF-2017-88563 at domstolen faktisk konkluderer med at myndighetene kan bebreides. Én enkelt rettsavgjørelse kan å avklare hvilken betydning momentet er vektlagt i rettspraksis. Avklaring er først mulig når det foreligger en rekke avgjørelser slik at man ved å holde de mot hverandre kan påvise en tendens i den ene eller andre retningen. Spørsmålet om hvilken betydning det skal ha at myndighetene kan bebreides at reglene er lite tilgjengelige synes foreløpig å være uavklart. Det gjenstår å se hvordan domstolene i fremtidige avgjørelser velger å trekke opp de nærmere grensene for vurderingen.

Litteraturliste

Litteratur

Fagbøker

Andenæs, Johs., Georg Fredrik Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, *Alminnelig Strafferett*, 6. utgave ved Georg Fredrik Rieber-Mohn Og Knut Erik Sæther, Universitetsforlaget 2016.

Andersen, Kjell V., *Rettsvillfarelse i strafferetten*, Fagbokforlaget 2005.

Bergo, Knut «Tolking og anvendelse av lov, forskrift og forarbeider» i *Juridisk metode og tenkemåte*, Alf Petter Høgberg og Jørn Øyrehagen Sunde (red.) Universitetsforlaget 2019.

Eskeland, Ståle og Alf Petter Høgberg, *Strafferett*, 5. utgave ved Alf Petter Høgberg, Cappelen Damm Akademis 2017.

Gröning, Linda, Jørn R.T. Jacobsen og Erling Johannes Husabø, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*, 2. utgave, Fagbokforlaget 2019.

Røstad, Helge, *Innkast i straffefeltet: Utvalgte emner i strafferett*, Universitetsforlaget 1993.

Tidsskriftsartikler

Busch, Tor-Aksel «Bruk av straff for å styre adferd», *Tidsskrift for strafferett*, 04/2002 (Volum 2) s. 371-378.

Strandbakken, Asbjørn, «Grunnloven § 96», *Jussens venner*, 03-04/2004 (Volum 39), side 166-215.

Slettemoen, Aud Ingvild, «Rettsuvidenhet i straffeloven 2005 § 26 – særlig om miljøområdet» *Miljøkrim* 2016, s 54-58.

Lover og konvensjoner m.m.

Norske lover

Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814 (Grunnloven – Grl.).

Lov 28. juni 1957 nr. 16 om friluftslivet (frilufsloven – fril.).

Lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk (vegtrafikkloven – vtrl.).
Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven – fvl.).
Lov 10. juni 1977 nr. 82 om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven).
Lov 29. mai 1981 nr. 38 om jakt og fangst av vilt (viltloven – viltl.).
Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.).
Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven – nml.).
Lov 29. juni 2007 nr. 86 om forbud mot prispåslag ved videresalg av billetter til kultur- og idrettsarrangementer (svartebørsloven).

Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (opphevet).
Lov 18. august 1914 om forsvarshemmeligheter (opphevet).

Forskrifter

Forskrift 20. mai 2011 nr. 517 om dragehode (*Dracocephalum ruyschiana*) som prioritert art.
Forskrift 14. mars 2008 nr. 256 om bruk av elektrisk strøm ved trening av hund.

Traktater og rettsakter fra EU/EØS

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen 04.11.1950 (EMK).

Lovforarbeider og offentlige dokumenter

Norges offentlige utredninger

NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omforming: Straffelovkomisjonens delutredning I.
NOU 1992: 21 Ikke bare ord ... Statlig informasjon mot år 2000.
NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser: Straffelovkomisjonens delutredning V.
NOU 1992: 32 Bedre struktur i lovverket: Lovstrukturutvalgets delutredning II.
NOU 2002: 4 Ny straffelov: Straffelovkomisjonens delutredning VII.
NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven).

Proposisjoner

Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) Om lov om straff (straffeloven).

Rettspraksis

Høyesterett

Rt. 1937 s. 42
Rt. 1955 s. 1209
Rt. 1957 s. 137
Rt. 1958 s. 57
Rt. 1963 s. 1004
Rt. 1968 s. 131
Rt. 1970 s. 931
Rt. 1974 s. 62
Rt. 1978 s. 569
Rt. 1980 s. 1081
Rt. 1982 s. 1216
Rt. 1986 s. 1095
Rt. 1991 s. 732
Rt. 1991 s. 1261
Rt. 1992 s. 8
Rt. 1992 s. 564
Rt. 1992 s. 1120
Rt. 1994 s. 599
Rt. 1994 s. 850
Rt. 1995 s. 1277
Rt. 1996 s. 156
Rt. 1999 s. 601
Rt. 1999 s. 732
Rt. 2002 s. 1069
Rt. 2004 s. 357
Rt. 2009 s. 780
Rt. 2009 s. 1079
Rt. 2009 s. 1229
Rt. 2012 s. 313

Rt. 2012 s. 752

Rt. 2012 s. 1316

Rt. 2013 s. 238

Rt. 2014 s. 238

HR-2016-1458-A

HR-2020-229-A

HR-2020-735-U

HR-2020-955-A

Rettens Gang

RG 2002 s. 943

Lagmannsrettene

LA-2018-18910

LB-2015-108037

LB-2016-100346

LB-2016-154005

LB-2017-24663

LB-2017-161399

LF-2017-88563

LH-2018-112691

LH-2019-171740

Tingrettene

TSARP-2016-44522

Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD)

Dom 26. april 1979 *The Sunday Times mot Storbritannia* (EMD-1974-6538)

Dom 25. mai 1993 *Kokkinakis mot Hellas* (EMD-1988-14307)

Dom 25. november 1999 *Hashman og Harrup mot Storbritannia* (EMD-1994-25594)

Dom 22. november 1995 *S.W. mot Storbritannia* (EMD-1992-20166)

Dom 22. november 1995 *C.R. mot Storbritannia* (EMD-1992-20190)

Storkammerdom 15. november 1996 *Cantoni mot Frankrike* (EMD-1991-17862)

Annet

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi), *Om klarspråk*. Tilgjengelig fra:

<https://www.sprakradet.no/Klarsprak/om-klarsprak/> (7. juni 2020).